

Eesti pensionistrateegia raport 2005

Euroopa Liidu avatud koordineerimise meetodi raames

Tallinn
Juuli 2005

SISUKORD

1. EESSÕNA	2
2. SISSEJUHATUS	3
2.1. Üldine sotsiaal-majanduslik taust	3
2.2. Rahvastik.....	4
2.3. Pensionisüsteem	10
2.3.1. Esimene samm – riiklik pensionikindlustus.....	10
2.3.2. Teine samm – kohustuslik kogumispension	11
2.3.3. Kolmas samm – täiendav vabatahtlik kogumispension	12
3. EL ÜHISTE PENSIONIEESMÄRKIDE SAAVUTAMINE	13
3.1. Pensionide adekvaatsus (ühised pensionieesmärgid 1-3)	13
3.1.1. Poliitika eesmärgid	13
3.1.2. Praegune olukord: abinõud ja eesmärkide saavutamine.....	14
3.1.3. Tulevikuväljavaated ja väljakutsed	19
3.1.4. Adekvaatsuse tagamise strateegiad	20
3.2. Pensionisüsteemi finantsiline jätkusuutlikkus (ühised pensionieesmärgid 4-8).....	21
3.2.1. Poliitika eesmärgid	22
3.2.2. Praegune olukord	22
3.2.3. Tulevikuväljavaated ja väljakutsed	24
3.2.4. Finantseerimisprobleemide lahendamise strateegiad	25
3.3. Pensionisüsteemi kaasajastamine (ühised pensionieesmärgid 9-11).....	26
3.3.1. Adekvaatsusprobleemid, mille põhjuseks on pensionisüsteemi ebapiisav kohanemine tööturu ja tööhõive olukorraga	26
3.3.2. Sooline võrdõiguslikkus ja pensionisüsteemi sooline mõju	27
3.3.3. Muud pensionireformiga seotud küsimused	28
3.3.4. Läbipaistvus, kohanemisvõime ja pensionireformi poliitika	29
4. KOKKUVÕTE	29
5. LISA.....	31

1. EESSÕNA

Käesolev dokument on Eesti esimene riiklik pensionide teemaline raport Euroopa Liidu avatud koordinatsiooni meetodi raames. Avatud koordinatsiooni meetod on Ühenduse tasemel rakendatav töömeetod, mille raames lepivad liikmesriigid kokku ühised eesmärgid, kuid viisid nende saavutamiseks valivad riigid ise. Hetkel toimib avatud koordinatsiooni meetod sotsiaalpoliitika vallas lisaks pensionidele ka sotsiaalse kaasatuse ning pikaajalise hoolduse valdkondades.

Vastavalt Euroopa Liidu õigusele on pensionipoliitika kujundamine liikmesriikide pädevuses ning Eesti peab oluliseks, et sotsiaalpoliitika võtmeküsimustes säilib liikmesriikide otsustuspädevus.

Samas on Amsterdami lepinguga Euroopa Ühenduse asutamislepingus tehtud muudatuste kohaselt Ühenduse ja liikmesriikide ühiseks eesmärgiks piisava sotsiaalkaitse tagamine, pidades seejuures silmas Euroopa Sotsiaalharta sätetatud põhilisi sotsiaalseid õigusi. Eesti on ratifitseerinud Parandatud ja Täiendatud Euroopa Sotsiaalharta ning suhtub tõsiselt ratifitseerimisel võetud kohustuste täitmisse.

Euroopa Liidu liikmesriigina peab Eesti oluliseks liikmesriikide koostööd ja infovahetust pensionide valdkonnas, mis toimub avatud koordinatsiooni meetodi raames. EL Nõukogu Laekeni tippkohtumisel 2001. aasta detsembris lepitati kokku 11 ühist eesmärki, millele liikmesriikide pensionisüsteemid peaksid vastama. Need eesmärgid on hästi kooskõlas selle nägemusega, mida Eesti valitsused on alates 1990-ndatest aastatest pensionisüsteemi reformimisel järginud:

- 1) pensionisüsteem peab suutma täita sotsiaalseid eesmärgid – vältima vanemaealiste vaesusriski ja tagama aktsepteeritava asendussissetuleku;
- 2) pensionisüsteem peab olema pika-ajaliselt finantsiliselt jätkusuutlik;
- 3) pensionisüsteem peab kohanema vastavalt ühiskonna muutustele.

Käesolev riikliku pensionistrateegia aruanne kirjeldab Eesti pensionisüsteemi võtmeküsimusi Euroopa Liidu ühiste pensionieesmärkide ja indikaatorite valguses ning analüüsib pensionisüsteemi ees seisvaid väljakutseid nimetatud eesmärkide järgimisel tulevikus.

Aruanne annab esiteks ülevaate Eesti rahvastiku- ja majandusarengust ning tutvustab meie pensionisüsteemi ja selle korraldust. Seejärel vaadatakse meie pensionisüsteemi ühiste eesmärkide taustal, analüüsides seda adekvaatsuse, jätkusuutlikkuse ning moderniseerimise aspektidest.

Eesti pensionisüsteemi olukorra hindamise ja väljavaadete osas tugineb raport osaliselt Poliitikauuringute Keskuse PRAXIS 2004. aastal läbiviidud analüüsile Eesti pensionisüsteemi vastavusest Euroopa Liidu ühistele pensionieesmärkidele. Samuti on kasutatud Eurostati, Statistikaameti, Sotsiaalministeeriumi ja Rahandusministeeriumi poolt arvatud EL pensioniindikaatorite väärtusi Eesti kohta.

2. SISSEJUHATUS

2.1. Üldine sotsiaal-majanduslik taust

Eesti majandusareng on alates 1995. aastast, peale plaanimajanduselt turumajandusele üleminekust tingitud majanduslangust, olnud soodne. **Sisemajanduse koguprodukt** (SKP) kasvas ajavahemikul 1995-2004 keskmiselt 5-6% aastas. 2004. aastal oli see 7,8% ning 2005. aastal on SKP kasv 2004.a prognoosi kohaselt 6,0% (*allikas: Eurostat*). Viimase aasta jooksul on SKP inimese kohta võrreldes Euroopa Liidu keskmisega kasvanud – kui 2003. aastal moodustas see 48,1%, siis 2004. aastaks oli jõudnud see tasemeni 49,8%. 2005. aastaks prognoositakse 52,0% taset Euroopa Liidu keskmisega võrreldes (*allikas: Eurostat*).

Tööhõive määr langes Eestis järsult 1990. aastate keskel majanduse ümberstruktureerimise ja rahvaarvu vähenemise tagajärjel. Samal ajal kasvas kiiresti tööpuudus. Alates 2002. aastast on tänu soodsale majandusarengule tööga hõivatud inimeste arv kasvanud ning tööpuudus vähenenud.

Eurostati andmetel oli Eestis 2004. aastal vanusegrupis 15-64 tööhõivemäär 63,0%, mis on mõnevõrra madalam kui Euroopa Liidus keskmiselt (63,3%). Vanemaealiste (55-64) tööhõive määrad Eestis on alates 1995. aastast suurenenud, seda peamiselt pensioniea tõusu ja töötavatele pensionäridele täispensioni maksmise alustamise tõttu. 2004. aastal ületas vanemaealiste tööhõive määr 52,4% Euroopa Liidu eesmärki 2010. aastaks (50%).

Töötuse määr vanusegrupis 15-74 oli 2004. aastal 9,8%, mis on natuke kõrgem võrreldes Euroopa Liidu keskmise näitajaga (9,0%). Meeste töötus on pisut kõrgem kui naiste, 2004. aastal vastavalt 10,3% ja 8,1% (*allikas: Eurostat*).

Aastatel 1999-2002 on **sotsiaalse kaitse kulutused** absoluutväärtuses kasvanud, ulatudes 2002. aastal 15 968,2 milj kroonini, kuid sotsiaalse kaitse kulutuste osatähtsus SKP-st on vähenenud - kui 1999. aastal moodustasid need 16,4%, siis 2002. aastal ulatus kulutuste osakaal 13,7%. Sotsiaalse kaitse kulutuste osatähtsuse vähenemine SKP-s on tingitud SKP kiiremast kasvutempost. Kulutused pensionile moodustasid 2003. aastal 6,5% SKP-st, kogusummas 8 154,2 milj krooni (*allikas: Sotsiaalministeerium*).

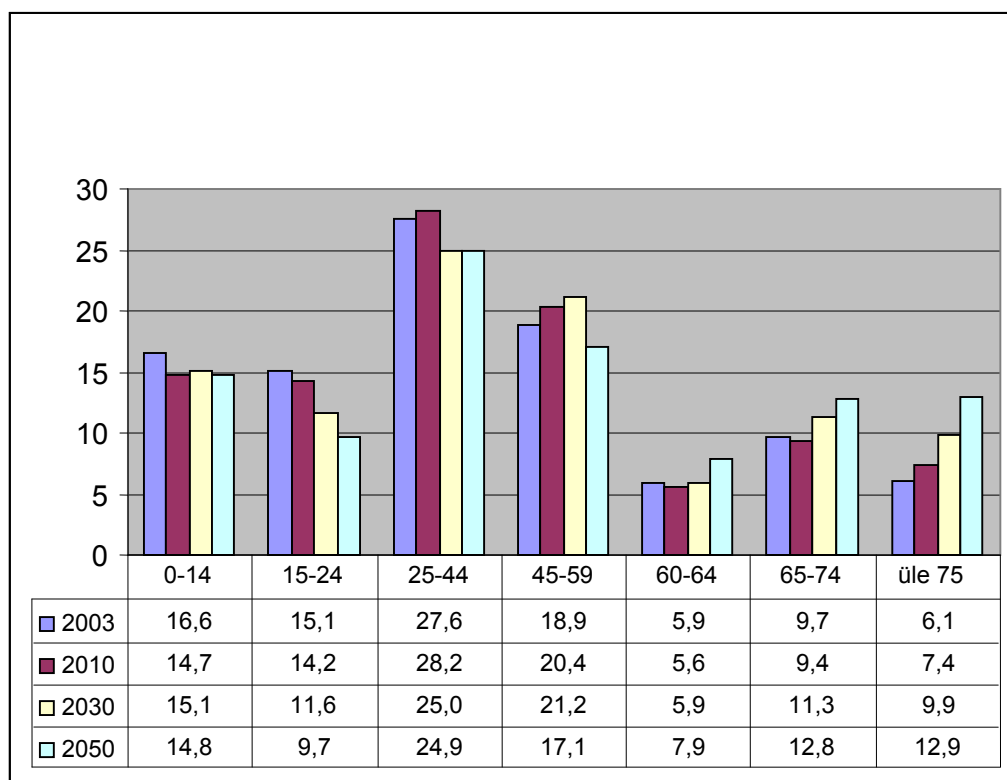
Valitsussektori kulutuste osakaal on 1990. aastate algusest püsinud 40% taseme lähedal SKP-st. Suurima osakaalu (ligi 40%) valitsussektori kulutustest moodustavad sotsiaalsiirded, millest omakorda on suurimad kululiigid pensionid, tervishoiuteenused ja sotsiaaltoetused.

Eesti üldine **fiskaalpositsioon** võrreldes Euroopa Liidu liikmesriikidega on hea. Valitsussektori konsolideeritud eelarve ülejääk 2004. aastal oli 1,8% SKP-st ning valitsussektori võlg suhteliselt väike – 4,9% SKP-st, mis ühtlasi on ka Euroopa Liidu liikmesriikidest parim näitaja (*esialgsed andmed, allikas: Rahandusministeerium, <http://www.fin.ee/index.php?id=12450>*). Eesti täidab nn Maastrichti kriteeriume, mille kohaselt ei tohi valitsussektori eelarvepuudujääk ületada 3% SKP-st ning võlatase peab olema madalamal kui 60% SKP-st.

2.2. Rahvastik

Kahe viimase rahvaloenduse (1989. ja 2000. aasta) vahelisel ajal on Eesti rahvaarv vähenenud peamiselt loomuliku iibe ja väljarände tagajärjel peaaegu 12,5% võrra. 2003. aastal oli Eesti rahvaarv 1,35 miljonit. Sarnaselt teiste Euroopa riikidega on ka Eesti rahvastik vananev ja see trend on üsnagi murettekitav. Üle 65-aastaste osakaal rahvastikus oli 2003. aastal ligi 16% ning prognooside kohaselt tõuseb see 2020. aastaks 25% elanikkonnast.

Joonis 1. Rahvastiku jagunemine vanuserühmadesse 2003 ja prognoos kuni 2050 (protsentides)

Allikas: Eurostat

Ühiskondlike muutuste üheks oluliseks näitajaks on **keskmine oodatav eluiga** sünnimomendil. See näitaja langes 1990. aastate esimesel poolel, jõudes madalaimale tasemele 1994. aastal, mil see oli 61,1 aastat meestel ja 73,1 aastat naistel. Pärast seda on keskmine oodatav eluiga tõusnud, 2002. aastal oli see *Eurostati* andmetel meestel 65,3 ja naistel 77,1 aastat. Eesti Statistikaameti andmed 2003. aasta kohta näitavad jätkuvat tõusutrendi – vastavalt meestel 66,04 ja naistel 76,9 aastat. Eestile iseloomulikuks jooneks on naiste ja meeste keskmise oodatava eluea tähelepanuväärselt suur vahe. Selle põhjuseks on noorte meeste suhteliselt kõrge suremus õnnetuste tagajärjel. Üle 60-aastaste seas langeb meeste ja naiste keskmise oodatava eluea erinevus ligikaudu 6 aastani, olles 2002. aastal vastavalt 15,4 ja 21,3 aastat (*allikas: Eurostat*) ning 2003. aastal vastavalt 15,44 ja 21,08 aastat (*allikas: Eesti Statistikaamet*).

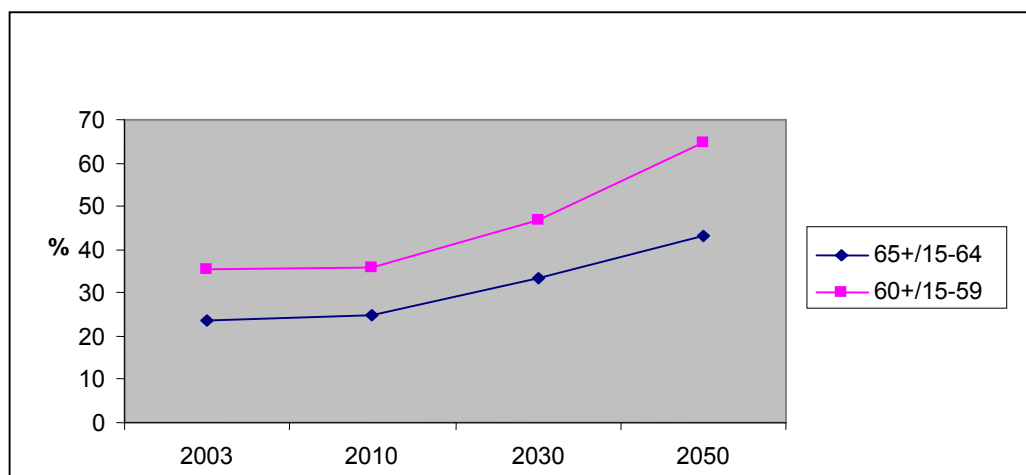
Tabel 1. Oodatav eluiga sünnihetkel ning vanustes 60 ja 65, soo järgi (praegu ja projektsioonid aastateks 2010, 2030 ja 2050).

	Sünnihetkel		60. eluaastal		65. eluaastal	
	mehed	naised	mehed	naised	mehed	naised
2002	65,3	77,1	15,4	21,3	12,7	17,3
2010	66,6	77,0
2030	71,6	79,4
2050	77,4	82,0

Allikas: Eurostat

Rahvastiku vananemisega on seotud **demograafilise vanadussõltuvusmäära** tõusmine ehk pensioniealiste osakaalu suurenemine rahvastikus võrreldes tööealiste inimestega. Eelpooltoodud rahvastiku vanuselisele jaotusele ning Poliitikauuringute Keskuse PRAXIS 2004. aastal valminud uuringule “Euroopa Liidu ühiste pensionieesmärkide mõju Eesti pensionisüsteemile” tuginedes saab välja tuua demograafilise vanadussõltuvusmäära – 65+ (60+) ealiste arvu suhte tööealiste inimeste (vanuses 15-64 ja 15-59) arvu (%). Kui 2003. aastal oli Eurostati vanadussõltuvusmäär üle 65-aastaste puhul 23,5%, siis 2050. aastaks prognoositakse määra tõusu üle 43%. Üle 60-aastaste puhul oli vastav näitaja 2003. aastal 35,3% ning tõuseb 2050. aastaks 64,9%ni.

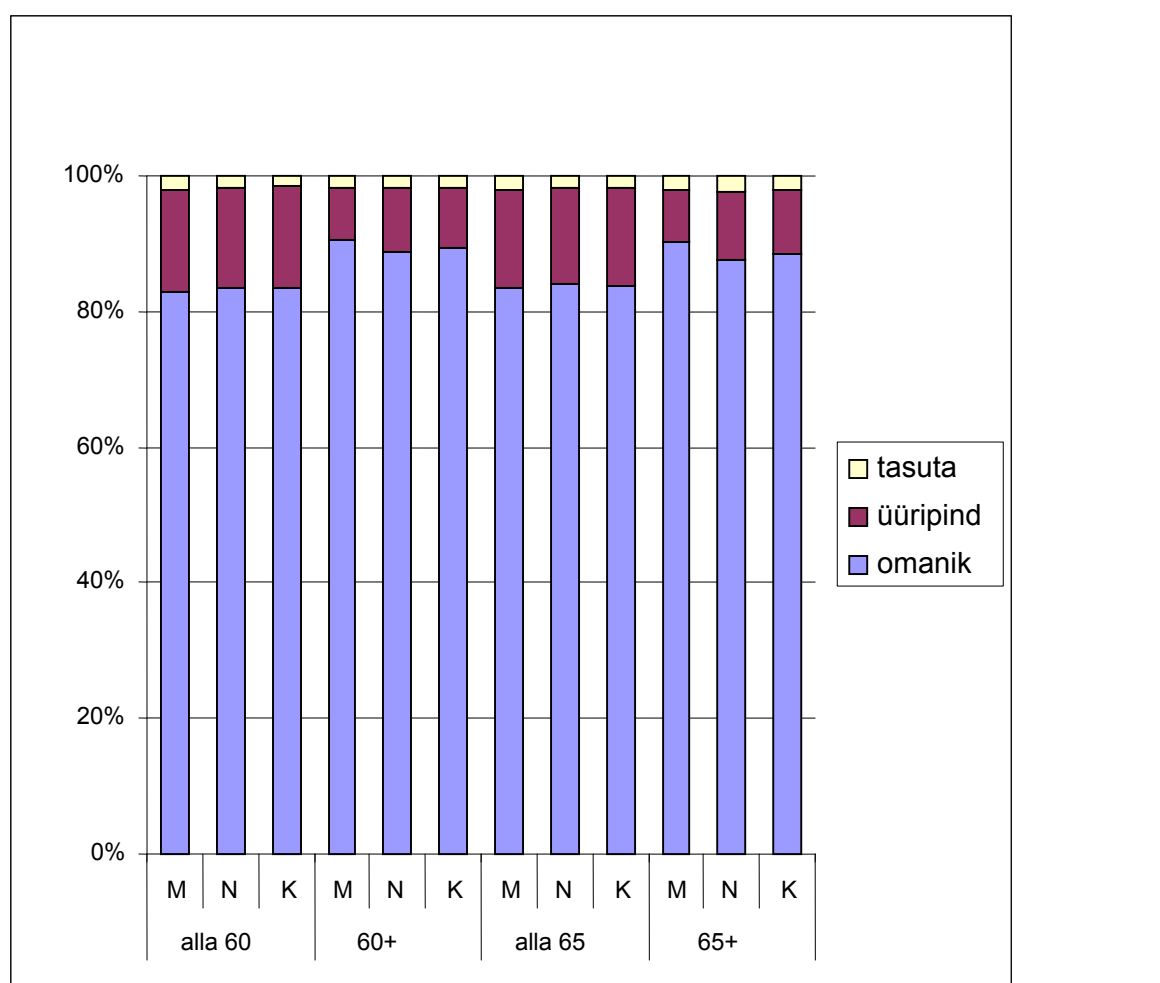
Joonis 2. Demograafiline vanadussõltuvusmäär, 2003

Allikas: Eurostat, viidatud PRAXIS-e 2004. aasta uuringu kaudu

Eakate heaolu ja toimetulekut mõjutavaks asjaoluks on sageli leibkonna tüüp ning eluaseme omanikustaatus. Tuginedes Eesti Statistikaameti andmetele ja Poliitikauuringute Keskuse PRAXIS uuringu tulemustele võib väita, et **omanikustaatuses olevate leibkondade osakaal** on kõrge ning on viimaste aastate jooksul suurenenud, ulatudes keskmiselt 90% lähedale. Vastavalt on vähenenud üürieluruumides elavate leibkondade osakaal, olulisi muutusi ei ole tasuta eluruumide osas. Eakate leibkondade puhul on omanikustaatuses osakaal 5% võrra suurem kui nooremate leibkondade puhul, ületades kõikides rühmades 90% piiri. Eakate meeste ja naiste võrdlusest selgub, et meeste seas on rohkem omaniku staatuses, naiste seas rohkem üürniku staatuses inimesi, vahe on siiski vaid ligikaudu 2-3%.

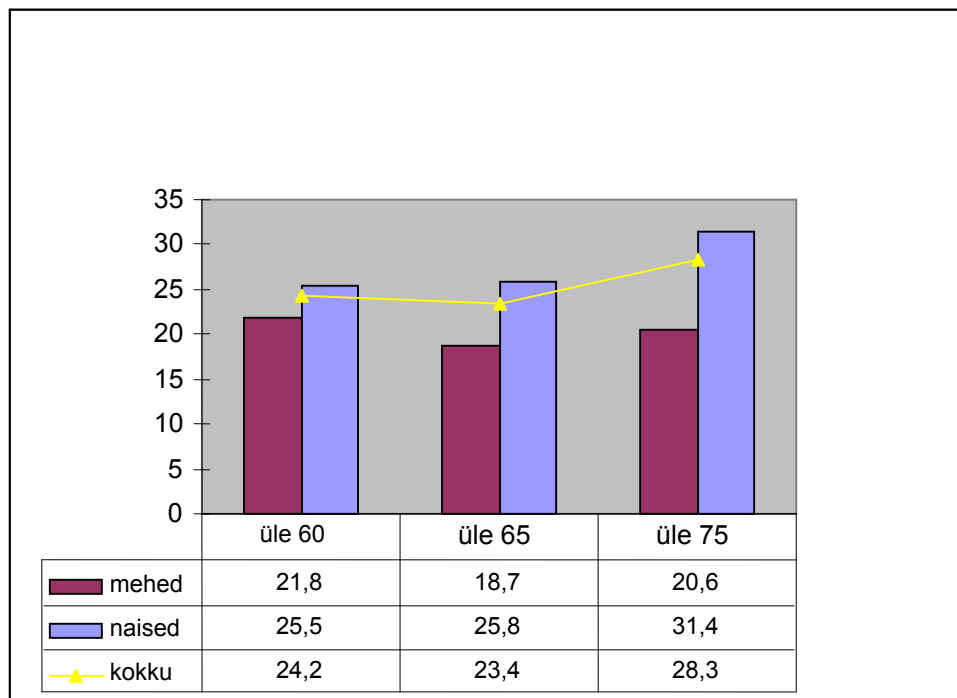
Joonis 3. Elamispinna omamine 60+ (65+) vanuste seas ja vastavates nooremates vanuserühmades (alla 60 või 65), 2002

Allikas: LEU andmed, viidatud PRAXIS-e 2004 uuringu kaudu
Märkus: M-mehed, N-naised, K-kokku

Ligi veerand **eakatest elab koos lastega** ning see näitaja ei ole viimaste aastate jooksul oluliselt muutunud. Naised elavad koos lastega sagedamini kui mehed, kusjuures kui eakad naisvanurid (75+) elavad sagedamini lastega koos, siis meeste puhul nimetatud trendi ei ilmne.

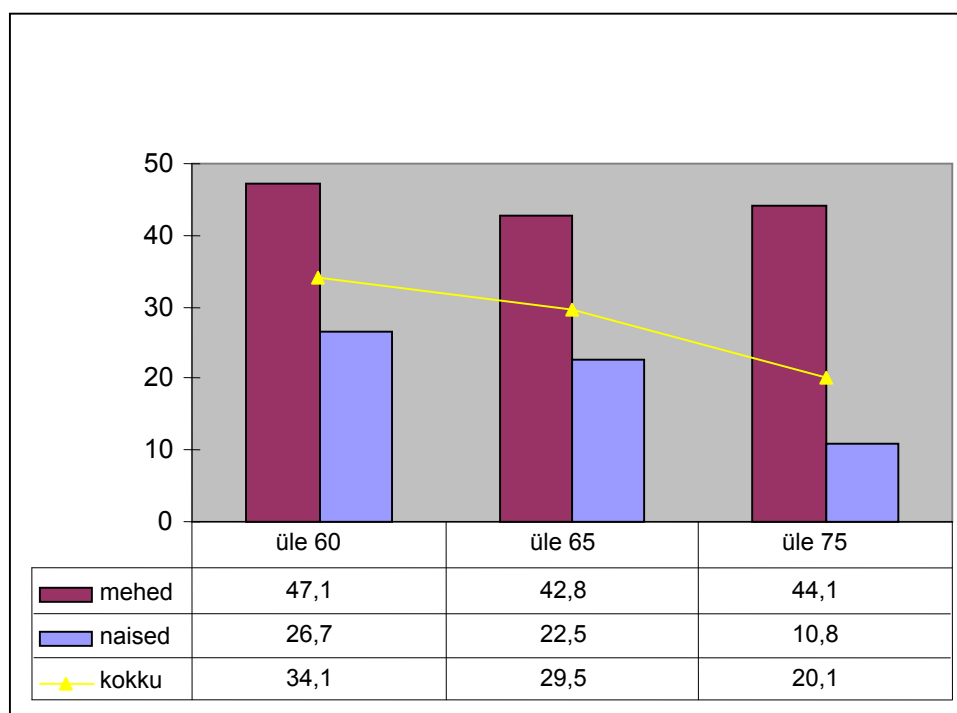
Joonis 4. Lastega koos elavate eakate osakaal, 2002

Allikas: LEU andmed, viidatud PRAXIS-e 2004 uuringu kaudu

Ligi kolmandik eakatest elab koos **samasse vanuserühma kuuluva partneriga** kaheliikmelistes leibkondades ning ka selle näitaja osas ei ole viimaste aastate jooksul olulisi muutusi toimunud. Eakad mehed elavad koos samasse vanuserühma kuuluva partneriga (kaheliikmelistes leibkondades) ligi pooltel juhtudel, kusjuures osakaal ei sõltu oluliselt vanusest. Eakad naised elavad koos samasse vanuserühma kuuluva partneriga (kaheliikmelistes leibkondades) veerandil juhtudest, kusjuures nende osakaal väheneb järjest vanuse suurenedes.

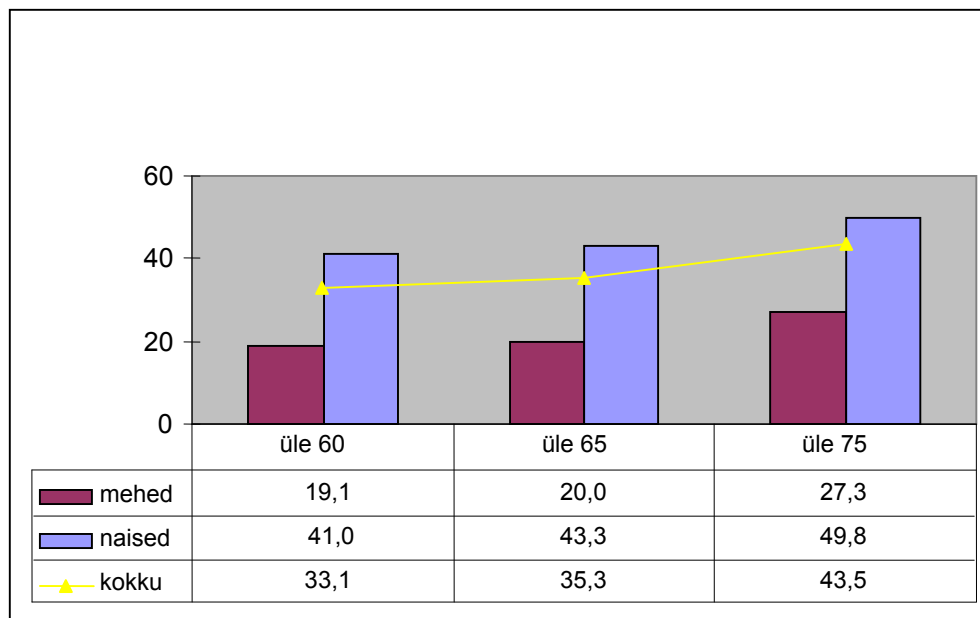
Joonis 5. Samasse vanuserühma kuuluva partneriga koos elavate eakate osakaal, 2002

Allikas: LEU andmed, viidatud PRAXIS-e 2004 uuringu kaudu

Ligi kolmandik eakatest **elab üksinda**, vanemad sagedamini kui nooremad. Eakad mehed elavad üksinda keskmiselt kaks korda harvem kui naised. Eakate üksi elamise osas viimastel aastatel olulisi muutusi ei ole olnud.

Joonis 6. Üksi elavate eakate osakaal, 2002

Allikas: LEU andmed, viidatud PRAXIS-e 2004 uuringu kaudu

Eesti seaduste järgi lasub esmane **kohustus eakate eest hoolitsemisel** perekonnal. Kohalikud omavalitsused osutavad hooldusteenuseid, peamiselt avahooldust. Alles siis, kui perekond ei ole võimeline eaka eest hoolitsema ning kohalik omavalitsus ei paku koduhooldusteenuseid või need ei ole piisavad, suunatakse eakad hooldekodusse.

Hoolekandeesutustes elavate eakate osakaal on väike, kuid suureneb mõõdukalt vanemates vanuserühmades. Kui 2001. aastal elas hoolekandeesutustes kokku 1,5% üle 65-aastastest inimestest, siis hinnanguliselt ei ole see näitaja viimaste aastate jooksul oluliselt muutunud. Tulenevalt arvutusmetoodika muutusest ei ole 2003. aasta andmed varasemate aastatega võrreldavad.

Tabel 2. Hoolekandeesutustes elavate 60+ (65+ ja 75+) inimeste osakaal (%), 2003:

	Kokku	Mehed	Naised
üle 60	1,5	1,5	1,5
üle 65	1,7	1,6	1,8
üle 75	2,8	2,1	3,1

Allikas: Sotsiaalministeerium

Kokkuvõtvalt võib öelda, et Eesti rahvastik ja majandus on alates taasiseseivusmisest teinud läbi märkimisväärsed muutusi. Lihtsustatult öeldes on meie rahvaarv kahanenud ja rahvastik vananenud, kuid majandus on kiirelt arenenud ning oluliselt kasvanud. Järgnevalt anname ülevaate Eesti pensionisüsteemi korraldusest.

2.3. Pensionisüsteem

Eesti on käivitanud nn kolmesambalise pensionisüsteemi, mille osadeks on:

- 1) riiklik pensionikindlustus;
- 2) kohustuslik kogumispension;
- 3) täiendav kogumispension.

Mitmesambaline pensionisüsteem tugineb eeldusele, et pensioniea sissetulek peaks kujunema mitmest erinevast allikast, mille õiguslikud, korralduslikud ja rahastamispehmoõtted on erinevad. Riikliku pensionikindlustuse praegused õiguslikud pehmoõtted kehtivad alates 1999-2000. aastast, mil pensioniõiguse kujunemine seoti isiku eest tasutud sotsiaalmaksu summadega. Kohustuslik kogumispension käivitus 2002. aastast. Täiendava kogumispensioni võimalused loodi 1998. aastal.

2.3.1. Esimene samm – riiklik pensionikindlustus

Eesti pensionisüsteemi esimene samm on jooksvale finantseerimisele tuginev riiklik pensionikindlustus, mis katab kolme sotsiaalset riski: vanadus, töövõimetus ja toitjakaotus.

Riikliku pensionikindlustuse poolt tagatav kaitse koosneb omakorda kahest tasemest:

- 1) kõigile Eesti elanikele tagatud rahvapension;
- 2) tööpanusel põhinevad vanadus-, töövõimetus- ja toitjakaotuspensionid.

Õigus rahvapensionile vanuse alusel on alates 63-ndast eluaastast, tingimusel, et isik on elanud enne pensioni taotlemist Eestis vähemalt 5 aastat. Rahvapensioni makstakse fikseeritud määras, nn rahvapensioni määras.

Vanaduspensioniiiga on 2005. aastal meestel 63 ja naistel 59 aastat ja 6 kuud. Naiste pensioniiga tõuseb ja võrdsustatakse meeste pensionieaga aastaks 2016. Vanaduspensioni saamiseks on nõutav Eestis omandatud pensionistaaž 15 aastat.

Vanaduspension koosneb kolmest osast:

- võrdse määraga baasosast;
- staažiosakust, mis võtab arvesse kuni 1998. a lõpuni omandatud pensioniõiguslikku staaži (aastates);
- kindlustusosakust, mis sõltub alates 1999. a. isiku poolt (FIE puhul) või tema eest tööandja või riigi poolt makstud sotsiaalmaksust.

Alates 1999. a. sõltub vanaduspensioniiõiguse arvestus üksnes makstud või arvestatud sotsiaalmaksust. Kuni 1999. aastani toimus tööpanuse arvestamine tööstaaži pikkuse alusel. Pensionivalem sisaldab järk-järgulist üleminekut vanadelt reeglilt uutele. Isikutel, kes lõpetasid töötamise enne 1999. a, koosneb pension üksnes baasosast ja staažiosakust. Samas, isikutel, kes alustasid töötamist 1999. a. või hiljem, koosneb pension üksnes baasosast ja kindlustusosakust. Kolmeosaline pensionivalem laieneb õigupoolest vaid nendele põlvkondadele, kellel on pensionistaaži nii enne kui peale 1999. aastat.

Alates 2000. aastast rakendatavat pensionivalemit võib kirjeldada järgmiselt:

$$P = B + s \times V + \sum A \times V,$$

kus:

P – pensioni suurus (kroonides);

B – pensioni baasosa (kroonides);

s – pensioniõiguslik staaž kuni 31.12.1998 (aastates);

ΣA – aastakoefitsientide summa;

H – aastahinne, st ühe pensioniõigusliku staaži aasta ning pensionikindlustuse aastakoefitsiendi 1,0 rahaline väärtus (kroonides).

Aastakoefitsiendi arvutamiseks jagatakse isiku eest konkreettsel kalendriaastal makstud või arvestatud sotsiaalmaksu riikliku pensionikindlustuse osa summad Eesti keskmise sotsiaalmaksu pensionikindlustuse osa summaga. Aastakoefitsient peegeldab seega isiku töötasult arvestatud sotsiaalmaksu suhet Eesti keskmisse.

Pensionide reaalkaalu mõjutavad pensioni baasosa ja aastahinde väärtused, mis kuuluvad regulaarsele indekseerimisele (vt allpool). Baasosa suuruseks on alates 1. juulist 2005. aastal 858 krooni (ca 28% keskmisest vanaduspensionist) ja aastahinde väärtuseks 42,83 krooni.

Riiklikku pensionikindlustust finantseeritakse peamiselt sotsiaalmaksu riikliku pensionikindlustuse osa arvelt¹. Selle suuruseks on II pensionisambaga liitunud isikutel 16%, mitteliitunud isikutel 20% töistelt tuludelt (vt selgitust 2.3.2). Riigieelarve muudest vahenditest kaetakse rahvapensionide, pensionilisade, soodusstaaži aastate jms kulud ning vajaduse korral ka eelarve jooksev defitsiit, st sotsiaalmaksu laekumiste ja pensionikulude võimalik vahe.

Väljamakstavate pensionide suurendamine toimub indekseerimise teel, indeks sõltub võrdsete osakaaludega sotsiaalmaksu laekumise kasvust ja tarbijahinnaindeksi kasvust. Indekseerimise eesmärgiks on pensionide reaalkaalu kahanemise vältimine. Samas on erinevad valitsuskoalitsioonid rakendanud lisaks indekseerimisele ka täiendavaid ühekordseid pensionitõuse.

Üldise riikliku pensionikindlustuse kõrval eksisteerivad Eesti pensionikorralduses ka soodustingimustel vanaduspensionid ja väljateenitud aastate pensionid, mis võimaldavad teatud kutsealade esindajatel või teatud sotsiaalse staatusega isikutel jääda pensionile enne üldist pensioniiga. Samuti on osale riigiteenistujatele (näit kohtunikud, prokurörid, riigikontrolli ametnikud, politseinikud, kaitseväelased, õiguskantsler jt) kehtestatud soodsad eripensionid.

2.3.2. Teine samm – kohustuslik kogumispension

Eesti pensionisüsteemi teine samm on eelfinantseerimisele tuginev kohustuslik kogumispension, mis katab üksnes vanaduse riski². II samba pensionifonde haldavad eraõiguslikud fondivalitsejad. Oma olemuselt on II samm individuaalne säästmisstrateegia, kus pensioni suurus sõltub maksete kogusummast ja pensionifondi tootlusest.

¹ Sotsiaalmaksu määr Eestis on 33% maksustatavatelt tuludelt, seda tasuvad tööandjad, füüsilisest isikust ettevõtjad ja mõnedel juhtudel riik. Sotsiaalmaksust 13 protsendipunkti on eraldatud ravikindlustuse kuludeks ja 20 protsendipunkti pensionikindlustuseks. II sambaga liitunud isikutel jaguneb sotsiaalmaksu pensionikindlustuse osa 20% omakorda riikliku pensionikindlustuse osaks 16% ja kogumispensioni osaks 4%.

² Eesti teine pensionisamm ei ole kutsealane pensioniskeem.

II sambaga liitumine on kohustuslik 1983. aastal ja hiljem sündinutele. Enne 1983. aastat sündinud inimestele, kes reformi käivitumise ajal juba olid tööturul, on II sambaga liitumine olnud vabatahtlik³. II samba makse määr on 6% palgast – töötaja maksab 2% brutopalgast, millele lisandub 4% tööandja poolt makstud sotsiaalmaksu arvelt (täiendavalt vt p 3.1.2).

Pensioniga II sambas on sama, mis I sambas. Pensioni saamisel on lisatingimuseks, et kogumispensioni maksete alustamisest peab olema möödunud vähemalt 5 aastat. II sammas käivitus 2002. aasta juulis. Väljamakseid hakatakse tegema alates 2009. aastast (pärimise alusel alates 2007).

2.3.3. Kolmas sammas – täiendav vabatahtlik kogumispension

Kolmandaks sambaks on eelfinantseerimisele tuginevad täiendavad kogumispensioniskeemid, milles osalemist riik ergutab maksusoodustusega. III sammas katab kahte sotsiaalset riski: vanadus ja töövõimetus. III samba pensioniskeeme pakuvad vabatahtlikud pensionifondid ja elukindlustusseltsid.

Tulumaksusoodustused laienevad juhul, kui väljamaksete tegemist ei alustata enne 55. eluaastat ning isik on pensioniskeemis osalenud vähemalt 5 aastat. Sissemaksed (vabatahtliku pensionifondi osakute soetamiseks tehtud maksed ja pensionikindlustuslepingu alusel makstud kindlustuspreemiad) on mahaarvatavad maksustavast tulust kuni 15% ulatuses aastatulust. Väljamaksed maksustatakse tavapärasest madalama tulumaksumääraga 10%, eluaegne annuiteet on maksuvaba⁴.

Kuivõrd teine ja kolmas pensionisammas on alles hiljuti käivitatud, sõltub praeguste pensionisaajate sissetulek seni suurel määral riiklikust pensionist.

³ Noorematel vanuserühmadel on võimalik II sambaga liituda kuni 2010. aastani.

⁴ Tulumaksu määr 2005. a. on 24%, vastavalt seadusele langeb see 20%-ni aastaks 2009.

3. EL ÜHISTE PENSIONIEESMÄRKIDE SAAVUTAMINE

3.1. Pensionide adekvaatsus (ühised pensionieesmärgid 1-3)

Liikmesriigid peavad:

EL pensionieesmärk nr 1 – sotsiaalse tõrjutuse vältimine

Tagama, et vanemaealised ei satu vaesusriski ja nende elatustase on piisav; samuti, et nad saavad osa oma maa majanduslikust heaolust ning saavad aktiivselt osaleda avalikus, sotsiaalses ja kultuurielus.

EL pensionieesmärk nr 2 – elatustaseme säilitamise võimaldamine

Tagama kõigile inimestele asjakohaste (avalike ja/või era) pensionikorralduste kättesaadavus, võimaldades neil teenida õigust pensionile, et mõistlikul määral säilitada elatustaset peale pensionile jäämist.

EL pensionieesmärk nr 3 – solidaarsuse edendamine

Edendama põlvkonnasisest ja põlvkondadevahelist solidaarsust.

3.1.1. Poliitika eesmärgid

Eesti Vabariigi põhiseaduse § 28 kohaselt: „Eesti kodanikul on õigus riigi abile vanaduse, töövõimetuse, toitjakaotuse ja puuduse korral. Abi liigid, ulatuse ning saamise tingimused ja korra sätestab seadus. Kui seadus ei sätesta teisiti, siis on see õigus võrdselt Eesti kodanikuga ka Eestis viibival välisriigi kodanikul ja kodakondsuseta isikul“.

Põhiseadus delegeerib pensionisüsteemi kesksete küsimuste – pensionide saamise tingimuste (sealhulgas pensioniea), pensionide taseme, aga ka pensionisüsteemi rahastamise üle otsustamise seadusandjale ehk Riigikogule, jättes küllalt suure ruumi pensionisüsteemiga seotud poliitilisteks valikuteks.

Põhiseaduse mõttes riigi abile vanaduse korral vastab eeskätt kaks riikliku pensionikindlustuse seaduses sätestatud pensioniliiki:

- 1) rahvapension, mis tagab fikseeritud määraga miinimumsissetuleku vähemalt 63-aastastele elanikele, sõltumata tööpanusest;
- 2) vanaduspension, mis võtab arvesse isiku varasemat tööpanust – kuni 1999. aastani pensioniõigusliku staaži pikkust, alates 1999. aastast makstud või arvestatud sotsiaalmaksu summast.

Kuigi põhiseadus ei sätesta rahvapensioni määra kehtestamiseks eraldi kriteeriume, on erinevad valitsuskoalitsioonid järginud põhimõtet, et rahvapensioni määr oleks kõrgem sotsiaalhoolekande seaduse alusel arvestatavast toimetulekupiirist⁵.

Kuna nii I kui ka II samba pensioni puhul on sisuliselt tegemist sissemaksete kaudu määratud pensionidega, siis ei garanteeri seadus kindlat asendusmäära – pensioni suhet

⁵ Samas tuleb arvestada, et toimetulepiiri arvestatakse leibkonna kohta ja see väljendab minimaalset summat, mis peab jääma kätte peale eluasemekulude tasumist.

varasemasse töötasusse⁶, pensioni suurus sõltub kõigile võrdsest baasosast ja isiku töötasult arvestatud sotsiaalmaksu suhtest Eesti keskmisesse töötasusse.

Riiklike pensionide suurendamisel on valitsuskoalitsioonid lähtunud ühelt poolt majanduslikest võimalustest, teisalt arvestanud Eesti poolt võetud rahvusvahelisi kohustusi.

1999. aastal kiitis Vabariigi Valitsus heaks Eesti vanuripoliitika kontseptsiooni, mille kohaselt vastutab riik vanurite sotsiaalkindlustuse ja majandusliku toimetuleku eest, sh kindlustab riikliku pensioni, millest piisab majanduslikuks iseseisvuseks ja minimaalseks ostujõuks.

Eesti ratifitseeris 11. septembril 2000. aastal Parandatud ja Täiendatud Euroopa Sotsiaalharta (koostatud 3. mail 1996 Strasbourgis), sh tunnistas ennast täies mahus seotuks artikli 12 (õigus sotsiaalkindlustusele) sätetega. Vastavalt sotsiaalharta kohustub Eesti tagama oma sotsiaalkindlustussüsteemi toimimise vähemalt sellisel tasemel, mis on vajalik Euroopa Sotsiaalkindlustuskoodeksi ratifitseerimiseks, püüdes ühtlasi sotsiaalkindlustussüsteemi taset järk-järgult tõsta.

19. mail 2004 ratifitseeris Eesti ka Euroopa Sotsiaalkindlustuskoodeksi, sh tunnistas ennast seotuks koodeksi vanadus-, invaliidsus, ja toitjakaotuspensione puudutavate osadega. Vastavalt koodeksile peab kolmekümne aastase tööstaažiga isiku vanaduspension, aga ka täielikult töövõimetu isiku töövõimetuspension ning kahe lapsega lese toitjakaotuspension moodustama vähemalt 40% tavalise täiskasvanud meeslihttöölise netopalgast.

3.1.2. Praegune olukord: abinõud ja eesmärkide saavutamine

Eakate heaolu sõltub Eestis palju riiklikust pensionist. 65-aastaste ja vanemate hulgas moodustab pension keskmiselt 88% kogutuludest.

Riikliku pensionikindlustusega hõlmatus on praktiliselt universaalne. Pensioniealistest elanikest saab Eesti riigilt pensioni 97% meestest ja 99% naistest. Ülejäänutest suurem osa saab pensioni mõnelt teiselt riigilt (peamiselt Venemaalt).

Statistikaameti leibkonna eelarve uuringu andmete põhjal arvatud suhtelise vaesuspiiri väärtus oli 2004. aastal 2161 krooni tarbimisühiku kohta kuus (tarbimiskaalud 1:0,5:0,3). Kuivõrd see summa on väiksem enamiku vanaduspensionäride sissetulekust, siis osutub eakate vaesusrisk Eestis suhteliselt väikseks.

Teisalt on pensionide suurused Eestis seni suhteliselt vähe diferentseeritud. Seda peegeldab ka 65-aastaste ja vanemate inimeste sissetulekute kõrgeima ja madalama kvintiili suhe – 3,6 – mis on märgatavalt madalam kui sama näitaja kuni 65-aastaste inimeste puhul – 6,9. Ühtlasemale tulujaotusele vaatamata on 65-aastaste ja vanemate tulud keskmiselt siiski madalamad kui noorematel, moodustades ca 70% alla 65-aastaste tuludest⁷. Enamiku vanaduspensionide suurus jääb alla leibkonnaliikme keskmise netosissetuleku, mis 2002. aastal oli 2500 krooni kuus.

Kui vaadelda sissetulekute struktuuri tulukvintiilides, näeme, et isiku kuulumise tulukvintiili määrab tema töötasu, pensioni osakaal sissetulekute struktuuris väheneb vastavalt

⁶ Erandiks on mõned eripensionid, mille puhul seadus sätestab kindla asendusmäära.

⁷ PRAXIS-e arvutused Statistikaameti 2000. a leibkonna eelarve uuringu andmete põhjal.

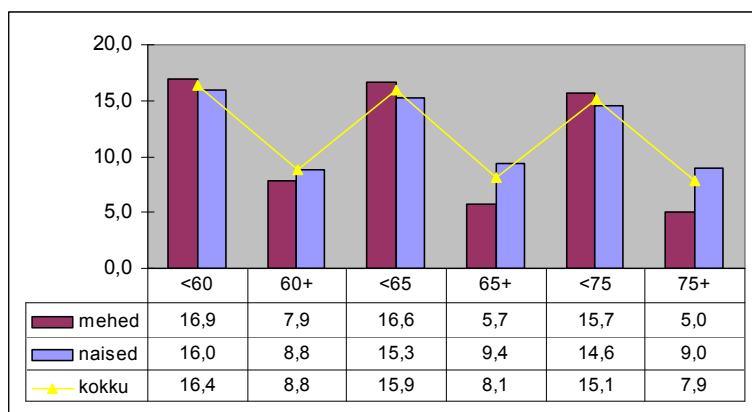
kvintiilinumbri suurenemisele. Täpsema ülevaate sissetulekute struktuurist vanusegruppide ja tulukvintiilide lõikes annab tabel 2 raporti lisas.

Analüüsidest vaesusriski sõltuvust vanusest, näeme, et suhteliselt kõrge on vaesusrisk noortel (15-24), alanedes mõnevõrra nooremas tööeas (25-39). Suhteliselt kõrgema vaesusriskiga on keskealised (40-54). Alates 60-64-aastaste vanuserühmast vaesusrisk langeb märgatavalt ning nooremate vanuserühmadega võrreldes on vanemaealiste vaesusrisk madalam. Erinevalt paljudest EL liikmesriikidest on Eestis 65-aastaste ja vanemate vaesusrisk (15,8%) madalam kui kuni 65-aastastel (18,3%)⁸. Selle põhjuseks on eeskätt sissetulekute jaotuse väga suur ebaühtlus kuni 65-aastaste seas, samas kui 65-aastaste ja vanemate sissetulekud on jaotunud ühtlasemalt. Vaatamata ühtlasemale tulujaotusele on 65-aastaste ja vanemate tulud keskmiselt siiski oluliselt madalamad kui kuni 65-aastastel.

See tähendab, et kuigi nooremate liikmetega (tööealiste ja lastega) leibkondade sissetulek on keskmiselt suurem kui vanemaealistel, on nende hulgas arvestatav hulk peresid, kelle sissetulekud tarbimisühiku kohta jäävad allapoole vaesuspiiri. Kõrgeima vaesusriskiga ühiskonnarühmad Eestis on töötute leibkonnad, üksikvanema leibkonnad ja lasterikkad pered. Selletõttu on Eestis kuni 65-aastaste inimeste suhteline vaesusrisk kõrgem kui 65-aastastel ja vanematel.

Üle 60, 65 ja 75 aastaste ning vastava võrdlusgrupi vaesusriske kirjeldab alljärgnev joonis 7:

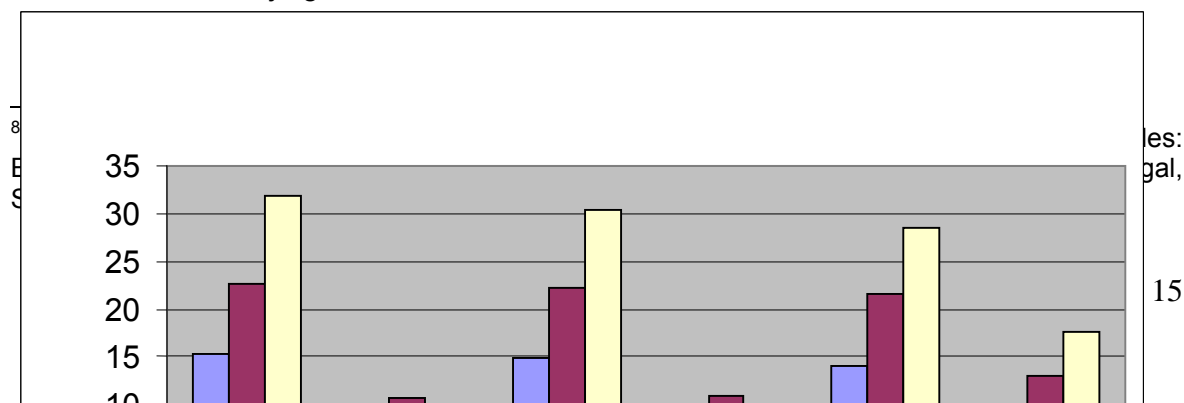
Joonis 7. Suhteline vaesusrisk, 2002

Allikas: LEU, viidatud PRAXIS-e 2004 uuringu kaudu

Analüüsidest eakate vaesusriski sõltuvalt eluruumi valdamise staatusest näeme, et eakate vaesusrisk on ligikaudu kaks korda väiksem kui vastavatel noorematel vanuserühmadel. Eakate puhul on kõrgeim vaesusrisk eluruumi üürijatel, vanuse suurenedes suureneb tasuta eluruumi kasutavate eakate vaesusrisk. Nooremate leibkondade puhul on kõrgeima riskiga tasuta eluruumide kasutajad. Eelpooltoodut kirjeldab alljärgnev joonis 8:

Joonis 8. Vaesusrisk 60+, 65+ ja 75+ vanustel inimestel leibkonna poolt eluruumi valdamise staatuse järgi, 2002

Allikas: LEU, viidatud PRAXIS-e 2004 uuringu kaudu

Vaesusriskis elavatest üle 60- (üle 65-) aastastest inimestest 93,1% (92,7%) on elamispinna omanikud, 5,9% (6,5%) üürivad eluruume. Täiendavad andmed vaesusriskis elavate inimeste kohta leibkonna eluruumi valdamise staatuse järgi on toodud tabelis 3 käesoleva raporti lisas.

Kui analüüsida eakate vaesusriski leibkonnatüübi järgi, siis näeme, et eakate vaesusrisk on märgatavalt väiksem kui noorematel vanuserühmadel, eriti ilmneb see ainult eakatest (üksik, paar) koosnevate leibkondade puhul. Samas eakate vaesusrisk vanuse suurenedes ei suurene, jäädes 7-8% tasemele. Eelpooltoodut kirjeldab tabel 4 käesoleva raporti lisas.

Samas on eakate vaesusriskil sooline mõõde – 65-aastaste ja vanemate naiste vaesusrisk (20,8%) on samaealiste meeste vaesusriskist (6,6%) märgatavalt kõrgem (vt ka punkt 3.3.2).

Eesti pensionisüsteemi I samm, riiklik pensionikindlustus, sisaldab miinimumpensioni garantiisid – kindlaksmääratud tasemel (rahvapensioni määras) miinimumsissetulek tagatakse ka nendele eakatele elanikele, kelle tööstaaž on väga lühike või kelle palk (sotsiaalmaksuga maksustatud tulu) on kogu karjääri vältel olnud väga madal. Täiendavaks sissetulekugarantiiks on sotsiaalhoolekande seaduse alusel makstav üldine toimetulekutoetus.

Eesti sotsiaalse kaitse süsteemis on seega kokku 3 erinevat minimaalse sissetuleku garantiid:

- 1) pensioniealisele inimesele, kellel on vähemalt 15 aastat Eestis omandatud tööstaaži, määratud vanaduspensioni suurus ei ole väiksem rahvapensioni määrast;
- 2) kõigile vähemalt 63-aastastele inimestele, kes on elanud Eestis vähemalt viimased 5 aastat enne pensioni taotlemist, on õigus rahvapensionile (praegu 1156 krooni kuus);
- 3) isikutel, kelle leibkonna sissetulekud pärast eluasemekulude tasumist (teatud normide piires, so isiku kohta 18 ruutmeetri eluaseme kulud ning lisaks 15 ruutmeetrit leibkonnale) jäävad alla toimetulekupiiri (alates 01.01.2005) 750 krooni esimese pereliikme ja 600 krooni iga järgneva pereliikme kohta), on õigus toimetulekutoetusele.

Miinumgarantiidest sõltuvate eakate inimeste arv on siiski suhteliselt väike – vanuse alusel rahvapensioni saajaid oli seisuga 01.01.2005 3182 inimest, mis on 1% kõigist pensioniealistest inimestest ja toimetulekutoetust saavate pensionäride osa oli 2,6% kõigist pensionäridest. Minimaalse toidukorvi maksumus 2004. aastal oli Statistikaameti andmetel 696 krooni. Pensionäripered vajasid ja said toimetulekutoetust enamasti vaid talvekuudel kõrgemate küttekulude kompenseerimiseks – keskmiselt 464 krooni ühe taotluse kohta.

Eakate kulude vähendamisel on oma osa teistel erinevatel toetuskeemidel. Näiteks katavad teatud kohalikud omavalitsused eakate eluasemekulusid (lisaks riiklikule toimetulekutoetusele, mille raames kaetakse eluasemekulud) ning võimaldavad eakatel soodustingimustel või tasuta ühistranspordi kasutamist. Lisaks on eakatele ka soodustused maamaksu maksmisel. Samuti saavad kõrvalabi vajavad eakad puuetega inimeste sotsiaaltoetusi (ligi 70 % toetuste kogusummast läheb eakatele).

Riikliku pensionisüsteemi poolt tagatav keskmine vanaduspensioni teoreetiline netoasendusmäär keskmise palgaga töötajale on olnud veidi üle 40%, püüdes viimasel dekaadil vahemikus 42-46% ning ulatudes 2003. aastal 42,8%. Keskmine brutoasendusmäär on samal perioodil püsinud vahemikus 32-36%, ulatudes 2003. aastal 33%ni. See tähendab, et vanaduspensionäride keskmine tulu moodustab alla poole hõivatute keskmisest tulust.

Analüüsid eakate suhtelist tulutaset - 60+, 65+ ja 75+ vanuste isikute mediaantulu suhtes vastavalt <60, <65 ja <75 ning 45-54 aasta vanuste isikute mediaantuluga, saab järeldada, et eakate mediaantulu väheneb sõltuvalt vanuserühmast vaid 1-2%. Seda kirjeldab tabel 1 käesoleva raporti lisas.

Eakate ebavõrdsus *per capita* tulude mõttes tuleneb üldisest leibkondade ebavõrdsusest ühiskonnas – ülemise kvintiili *per capita* tulu keskmine ja summa on ligikaudu 3,5 korda suurem kui alumise kvintiili sama näitaja. Eakate ebavõrdsus omatulu (so isiku poolt saadava pensioni ja töötasu summa) osas tuleneb pensionide ebavõrdsusest ja pensionäride erinevast osalemisest tööjõus. See näitaja on keskmiselt 1,2 korda väiksem kui ebavõrdsus *per capita* tulude mõttes, näidates pensionitulu ühtlasemat jaotust võrreldes *per capita* tuluga (täpsemalt vt tabel 5 käesoleva raporti lisas).

Suhtelise tulude ebavõrdsuse – (S_{20}/S_{80}) 60+, 65+ ja 75+ vanuste isikute seas võrrelduna (S_{80}/S_{20}) tulude suhtega alla 60, 65 ja 75 aasta vanuste seas – analüüsimisel on näha, et eakate ebavõrdsus *per capita* tuludes on ligikaudu kaks korda väiksem kui nooremate vanuserühmade ebavõrdsus. Meeste ebavõrdsuse suhe (nooremate ebavõrdsus/eakamate ebavõrdsus) on natuke suurem kui naistel, tulenedes nooremate meeste suuremast ebavõrdsusest nooremate naistega võrreldes. Täpsemalt kirjeldab olukorda vastav tabel 6 käesoleva raporti lisas.

Rahandusministeeriumi Euroopa komisjoni meetodika järgi tehtud arvutuste kohaselt langeb netoasendusmäär 2005. aastal 41,4%-ni ning brutoasendusmäär 34%-ni. Teoreetiline netoasendusmäär isikul, kelle töötasu moodustab 2/3 keskmisest, on ca 58%. Samas kahekordset keskmist palka teenivale isikule määratava pensioni suhe töötasusse moodustab ca 23%. 2050. aastaks prognoositakse 2/3 keskmist sissetulekut saava isiku teoreetiliseks netoasendusmääraks langust 46% tasemele, kahekordse keskmise palga puhul prognoositakse tõusu ligikaudu 31%-ni. See peegeldab riikliku pensioni kindlustusosaku ja otseselt sissetulekust sõltuva teise samba osatähtsuse kasvu.

Tabel 3. Teoreetilised asendusmäärad Eestis aastal 2003 ja prognoos.

	Teoreetiline asendusmäär (100% tuludelt)					2/3 keskmisest sissetulekust			Kahekordse keskmise palga puhul		
	2003	2005	2010	2030	2050	2003	2005	2050	2003	2005	2050
I samba brutoasendusmäär	33,3	34,2	35,3	24,7	16,8		49,3	20,2		18,7	10,9
II samba brutoasendusmäär	0,0	0,0	0,8	5,7	18,9		0,0	18,9		0,0	14,2
Kokku brutoasendusmäär	33,3	34,0	36,1	30,5	35,7		49,3	39,1		18,7	25,1
Kokku netoasendusmäär	42,8	41,4	42,9	36,4	43,0		57,8	45,6		23,4	31,3

Allikas: PRAXIS-e uuring, Rahandusministeerium

Poliitikauuringute Keskuse PRAXIS 2004. a uurimuses analüüsiti teoreetilise asendusmäära kõrval ka Eesti tegelikke individuaalseid asendusmäärasid, vaadeldes riikliku pensionikindlustuse registri andmete põhjal vanaduspensionile siirdunud pensioni suhet nende endi brutotöötasusse pensioni määramise eelsel aastal. Ligi kolmandikul kõigist 2001. aastal määratud vanaduspensionäridest oli pensioni individuaalne brutoasendusmäär üle 60%. Samas ligi veerandil kõigist uutest pensionäridest puudus pensioni määramisele vahetult eelnenud perioodil töötasu hoopiski. Individuaalse asendusmäära mediaan ulatus 2001. aastal veidi üle 50%.

Eesti on üldiselt suutnud kinni pidada Euroopa Sotsiaalharta ja Euroopa Sotsiaalkindlustuskoodeksi miinimumstandardist, mille kohaselt peab kolmekümne aastase staažiga pensionäri pension moodustama vähemalt 40% tootmises töötava meeslihttöölise keskmisest netopalgast. Siiski ületab pensionide tase nimetatud miinimumstandardit küllalt napilt, mis tähendab, et kiirem palgakasv mõnel aastal võib pensionide suhtelise taseme jätta alla koodeksi nõutava miinimumi – nii juhtus aastal 2001 (vt tabel).

Tabel 4. Eesti vanaduspensionide vastavus Euroopa Sotsiaalkindlustuskoodeksi miinimumstandardile aastatel 1998-2003.

	1998	2000	2001	2002	2003
Kolmekümne aastase pensioniõigusliku staažiga pensionäri vanaduspension tootmises töötava meeslihttöölise keskmisest netopalgast (%)	41,4	44,4	37,4	41,6	40,5

Allikas: Sotsiaalministeerium

Lisaks riiklikule pensionikindlustusele käivitus 1. juulist 2002. aastal kogumispensionisüsteem. 2005. aasta juuni lõpuks on II sambaga liitunud ca 447 000 inimest ehk ligi 75% tööjõust vanuses 16 a. kuni pensioniiga.

Pensionide adekvaatsuse eesmärgi kontekstis tuleb märkida, et II samba pensionifondidel puudub tootluse garantii – täpsemalt, fondivalitsejatel ei ole lubatud tootlust garanteerida. Selle tasakaalustamiseks on liitunudel võimalik valida endale aktsepteeritav riskiaste, valides kolme erineva investeerimisstrateegiaga fondide vahel. Liitunutest üle kahe kolmandiku – 71% – on valinud kõrgema riskiastmega pensionifondi, mis investeerib kuni 50% fondi varadest aktsiatesse. Ainult 10% on liitunud konservatiivsete fondidega, mis aktsiatesse ei investeerinud, ülejäänud on liitunud keskmise riskiastmega fondidega, mis investeerivad aktsiatesse kuni 25% varadest. Kõrgema riski eelistuse põhjuseks on ühelt poolt fondivalitsejate reklaamid, teisalt liitunute lootused kõrgemale tulule. Siiski, enamik fondivalitsejaid soovivad vanematele töötajatele valida madalama riskiga fond. AS Eesti

Väärtpaberikeskuse andmetel 45-60-aastaste vanuserühmas 38% on liitunud konservatiivse fondiga ja 34% keskmise riskiga fondiga.

I ja II sammast täiendavad vabatahtlikud III samba pensioniskeemid, mille puhul Eestis on võimalik valida kahe alternatiivi vahel:

- vabatahtliku pensionikindlustuse lepingu sõlmimine elukindlustusseltsiga;
- vabatahtliku täiendava kogumispensioni fondi osakute soetamine.

II samba rakendamise järel on kasvanud ka täiendava kogumispensioni ehk III sambaga liitunute arv. 2004. aasta lõpu seisuga oli AS Eesti Väärtpaberikeskuse andmetel täiendava vabatahtliku kogumispensioni kindlustuslepingu sõlminud 70228 inimest. 2005. a juunis oli AS Eesti Väärtpaberikeskuse andmetel III samba kogumispensionifondidel kokku 10459 osakuomanikku. Seega on III sambaga ühinenud ca 13% tööjõust vanuses 16 a. kuni pensionieani.

3.1.3. Tulevikuväljavaated ja väljakutsed

Eakate senine madal suhteline vaesusrisk on olnud seotud pensionisüsteemi laia katvusega ning asjaoluga, et vanaduspension on taganud enamikule pensionäridest vaesuspiirist kõrgema sissetuleku.

Rakendatud pensionireform, sh sotsiaalmaksu isikustatud arvestus ja pensioniõiguse arvestamine I sambas makstud sotsiaalmaksu alusel ning II samba pensionide arvestus tehtud sissemaksete alusel on suurendanud motivatsiooni töötasusid legaliseerida. Samas toob pensioni varasemast tihedam sidumine töötamise ja töötasult makstud maksetega esile uusi riske pensioniea sissetuleku adekvaatsuse suhtes, eriti isikutel, kelle töökarjäär jääb lühikeseks.

1. Rahandusministeeriumi arvutused näitavad, et **keskmise palgaga töötajale** kohustuslikust pensionisüsteemist makstava vanaduspensioni teoreetiline netoasendusmäär peaks pikemas perspektiivis jääma praktiliselt praegusele tasemele: 42,9% aastal 2010, 43% aastal 2050. Samas muutub aga oluliselt saadava pensioni allikas. Kui aastal 2010 kujuneb pension veel ainult I sambast, siis aastaks 2050 on I ja II sambast saadavate pensionide osakaalud sisuliselt võrdsed. See tähendab, et I samba pensionide keskmine asendusmäär langeb, ent seda langust kompenseerib II samba väljamaksete suurenemine.

Riiklike pensionide asendusmäära oluline langus tekitaks siiski teatud probleeme pensionide adekvaatsuse eesmärgi tagamisel, eriti arvestades, et II samba pension on otseselt sõltuv tehtud sissemaksetest ja selles süsteemis ei toimu vertikaalseid ümberjaotusi.

I samba pensionide asendusmäära areng tuleneb suuresti pensionide indekseerimisel kasutatavast indeksist. Olukorras, kus palgakasv (korrigeerituna töötajate arvu muutusega) ületab hindade kasvu, toob kehtiv pensionindeks kaasa keskmise asendusmäära languse. Poliitikauuringute Keskuse PRAXIS 2004. a uuringu kohaselt tagab ka senine pensioniindeks 50aastasel ajahorisondil pensionide reaalkaasv (ostujõu) kahekordse kasvu, kuid sama perioodiga kaasneb ca kahekordne keskmine vanaduspensioni asendusmäära langus. See tõstatab küsimuse, kas senine konservatiivne pensioniindeks suudab pikema-ajaliselt tagada pensioni taseme adekvaatsuse.

2. Olukorras, kus alates 1999. aastast toimub pensioniõiguse arvestus üksnes makstud sotsiaalmaksu alusel, on riik siiski soovinud tagada pensioniõigusi ka osadele majanduslikult mitte-aktiivsetele isikutele, tasudes nende isikute eest sotsiaalmaksu:

- last kasvatavad vanemad, kes saavad vanemahüvitist, lapsehooldustasu või seitsme- ja enamalapselise pere vanema toetust;
- kaitsejõudude ajateenijad;
- puuetega inimeste hooldajad, kes saavad hooldajatoetust;
- välisesinduses töötava diplomaadi mittetöötav abikaasa.

Riik on maksnud sotsiaalmaksu ca 110 tuhande majanduslikult mitte-aktiivse isiku eest aastas (ligi 15% kõigist pensionikindlustatutest), sh ca 30 tuhande lapsehoolduspühkudel oleva vanema eest, mis tagab neile isikuile maksu maksmise kuude eest pensionikindlustustaaži. Samas on riigi poolt tasutav sotsiaalmaksu summa olnud väike (1999-2005. a. 700 kroonilt kuus), mis tagab aastaarvestuses pensionikindlustuse aastakoefitsiendiks üksnes ca 0,1 ehk 10% võrreldes keskmiselt palgalt makstud sotsiaalmaksuga. See tähendab, et pikem tööturult eemal oldud aeg (sh laste kasvatamise tõttu) tooks kaasa keskmisest märgatavalt madalama või üksnes miinimummääras vanaduspensionini.

Poliitikauuringute Keskuse PRAXIS poolt 1999-2003. aasta isikustatud sotsiaalmaksu andmete põhjal tehtud arvutused näitasid, et selleks ajaks, kui uued pensionisätteid saavutavad täieliku mõju – so peale 1999. aastat tööturule sisenenud inimeste jõudmisel pensionikka – võib miinimumpalga lähedast palka saanutel - ca 7%-l pensionikka jõudnutest tekkida probleeme riikliku vanaduspensionini saamiseks nõutava pensionistaaži (15 arvestuslikku aastat) täitmisega. Täiendavalt ca 10%-l tekiks küll õigus vanaduspensionile, ent väikese aastakoefitsientide summa tõttu jääb saadava pensioni suurus miinimumtasemele. See tähendaks, et rahvapensionini määras pensioni saajate osakaal tõuseks ca 17%-ni kõigist pensioniealistest (praegu ca 1%, vt eespool). Miinimumpalgaga töötajate kõrval puudutaks see probleem eeskätt neid isikuid, kes on olnud majanduslikult mitte-aktiivsed, sealhulgas ka kauem lapsehoolduspühkudel viibinud vanemaid.

Tugevam seos makstud sotsiaalmaksu ja tulevikus saadava pensioni vahel suurendab pensionide diferentseeritust. See kajastub juba ka viimastel aastatel määratud uute vanaduspensionide väärtuste suuremas diferentseerituses. Riiklike pensionide suurused hakkavad senisest suuremas ulatuses peegeldama erinevusi varasemas töötasus. See tähendab, et suureneb pensioni kui edasilükatud töötasu roll ning väheneb põlvkonnasisese ümberjaotuse roll. Siiski säilivad ka põlvkonnasisese solidaarsuse elemendid. Pensioni baasosa, mis käesoleval ajal moodustab ca 28% keskmisest vanaduspensionist, ning miinimumpensionini garantiid on pensionid või pensioniosad, mis ei sõltu isiku palgast.

3.1.4. Adekvaatsuse tagamise strateegiad

Pikema-ajaliselt mõjutab pensionide adekvaatsuse eesmärgi suhtes arenguid suuresti see, kuidas reaalselt kujunevad I ja II samba pensionide suurusi mõjutavad tegurid – I samba puhul tarbijahinnaindeksi ja sotsiaalmaksu laekumiste areng ning II samba puhul pensionifondide tootlus. Sõltudes hindade, palkade ja töötajate arvu arengutest võib olla vajalik muuta pensionide indekseerimisel kasutatava indeksi arvutamise valemit, suurendades selles sotsiaalmaksu laekumiste osakaalu ja vähendades tarbijahinnaindeksi osakaalu.

2005. aasta aprillis võimule tulnud Reformierakonna, Keskerakonna ja Rahvaliidu koalitsioonileppe kohaselt suurendatakse 1. juuliks 2005.a keskmist vanaduspensionit 2700 kroonini kuus ja 2006. aasta 1. aprilliks 3000 kroonini kuus, lisades indekseeritud pensionitõusule ühekordselt täiendavaid vahendeid.

Alates 2006. aastast kavandab valitsus suurendada riigi poolt mitte-aktiivsete isikute eest makstavat sotsiaalmaksu summat, et suurendada laste kasvatamise perioodide jms eest kujunevat pensioniõigust ning vähendada lapse kasvatamise tõttu tööturult eemal oldud perioodide negatiivset mõju tulevase pensioni suurusele.

Kogumispensioniskeemide – II ja III samba – käivitamine on loonud täiendavad võimalused varasema elatustaseme säilitamiseks ning täiendavate pensioniskeemidega liitumine on olnud küllalt aktiivne. II sambaga liitunute arv ulatub 75% tööjõust, III sambaga on liitunud ca 13% tööjõust. Täiendavate pensioniskeemide mõju pensioniea sissetulekutele hakkab siiski kerkima alles paarikümne aasta pärast, kuivõrd seni on kogumisperiod kestnud vaid mõned aastad.

3.2. Pensionisüsteemi finantsiline jätkusuutlikkus (ühised pensionieesmärgid 4-8)

Liikmesriigid peavad:

EL pensionieesmärk nr 4 – tööhõive määrade tõstmine

Saavutama kõrge tööhõive taseme, rakendades vajadusel laiaulatuslikke tööturureforme, nagu

kirjeldatud Euroopa tööhõivestrateegias, ning kooskõlas üldiste majanduspoliitika suunistega.

EL pensionieesmärk nr 5 – tööelu pikendamine

Tagama, et tööturu- ja majanduspoliitika kõrval ka kõik asjakohased sotsiaalkaitsesüsteemid, eriti pensionisüsteemid, pakuvad tõhusaid stiimuleid vanemate töötajate tööjõus osalemisele; et töötajaid ei ergutataks siirduma pensionile ennetähtaegselt ning neid ei karistataks tööturul püsimise eest peale üldist pensioniiga; samuti, et pensionisüsteemid võimaldaksid järk-järgulist pensionile siirdumist.

EL pensionieesmärk nr 6 – pensionisüsteemi jätkusuutlikkuse tagamine usaldusväärse fiskaalpoliitika kontekstis

Asjakohasel viisil reformima pensionisüsteeme, võttes arvesse üldist eesmärki säilitada avaliku sektori finantsiline jätkusuutlikkus. Samas, pensionisüsteemi jätkusuutlikkusega peab kaasnema usaldusväärne fiskaalpoliitika, kaasa arvatud, kus vajalik, võlakoormuse vähendamine. Käesoleva eesmärgi saavutamiseks rakendatavad strateegiad võivad sisaldada ka sihtotstarbeliste pensioni reservfondide loomist.

EL pensionieesmärk nr 7 – hüvitiste ja sissemaksete tasakaalustatud kohandamine

Tagama, et pensionikorraldus ja reformid säilitavad õiglase tasakaalu aktiivse ja pensioniealise elanikkonna vahel, nii et esimestele ei langeks liiga suur koormus ja teistele säilitatakse adekvaatsed pensionid.

EL pensionieesmärk nr 8 – erapensionisüsteemide adekvaatsus ja finantsiline turvalisus

Tagama asjakohase õigusliku raamistiku ja usaldusväärse administreerimise abil, et era- ja avaliku sektori eelfinantseeritud pensioniskeemid on võimelised maksuma

pensione nõutava efektiivsuse, finantssuutlikkuse, õiguste ülekantavuse ja turvalisusega.

3.2.1. Poliitika eesmärgid

Erinevad Eesti valitsuskoalitsioonid on alates 1990-ndate aastate algusest järginud konservatiivse fiskaalpoliitika põhimõtteid, kavandades tasakaalus riigieelarveid ning tehes eelarvekulutusi olemasolevate vahendite piires. Ka riiklik pensionisüsteem on toimunud nende põhimõtete raames.

Tööhõive taseme suurendamine on olnud valitsuse üks prioriteetidest üldise majanduspoliitika raames, ent see on oluline ka pensionisüsteemi finantsilise jätkusuutlikkuse parandamiseks. Eesti Riiklikus arengukavas Euroopa Liidu struktuurifondide kasutuselevõtuks (Ühtne Programmdokument 2004-2006) on Vabariigi Valitsus seadnud eesmärgiks suurendada 2006. aastaks üldist tööhõive määra vähemalt 64,3%-ni, s.o ca 1,4 protsendipunkti võrra 2003. aastaga võrreldes. Riiklikust tööhõivestrateegiast ning kavandatud tegevustest annavad ülevaate **riiklik tööhõive tegevuskava 2004** ning **sotsiaalse kaasatuse riiklik tegevuskava 2004-2006**.

Tööelu pikendamise eesmärk on tõusnud aktuaalseks seoses rahvastiku kiire vananemisega – vanemaealiste osakaalu suurenemisega kogurahvastikus ja rahvastiku mediaanvanuse kasvuga. Alates 1994. aastast tõstetakse Eestis pensioniiga, ent kuivõrd Eestis ei ole pensioni määramise tingimuseks töötamise lõpetamine, siis tuleb pensionile siirdumise vanuse tõusu ja tööjõust väljumise vanuse tõusu käsitleda iseseisvate eesmärkidena.

3.2.2. Praegune olukord

Eesti üldine rahanduslik olukord on teiste EL liikmesriikidega võrreldes hea. Valitsussektori konsolideeritud eelarve ülejääk 2004. aastal ulatus 2,4 miljardi kroonini ehk 1,8% SKP-st (allikas: *Rahandusministeerium*). Valitsussektori võlg on suhteliselt väike, moodustades 2003. aastal 5,8% ning 2004. aastal 4,9% SKP-st. Selliselt täidab Eesti nn Maastrichti kriteeriume, mille kohaselt ei tohi valitsussektori eelarvepuudujääk ületada 3% SKPst ning võlatase peab olema madalamal kui 60% SKP-st.

Eesti fiskaalpositsiooni parandavad veelgi mitmed valitsuse poolt loodud reservid. 2004. aasta lõpu seisuga oli üldmajanduslike riskide vähendamiseks ja pikaajaliste struktuursete ümberkorralduste rahastamiseks moodustatud stabiliseerimisreservi maht ca 5 mlrd kr (ca 3,6% SKP-st) ja riikliku pensionikindlustuse reserv 1,5 mlrd kr ehk 1,1% SKP-st. 2004. aasta novembris moodustas valitsus 2003. aasta maksude ülelaekumiste arvelt täiendava, 532 miljoni krooni suuruse, riikliku pensionikindlustuse erakorralise reservi. 2004. aasta lõpuks moodustasid I samba reservid kokku 2,0 miljardit krooni ehk 1,4% SKP-st.

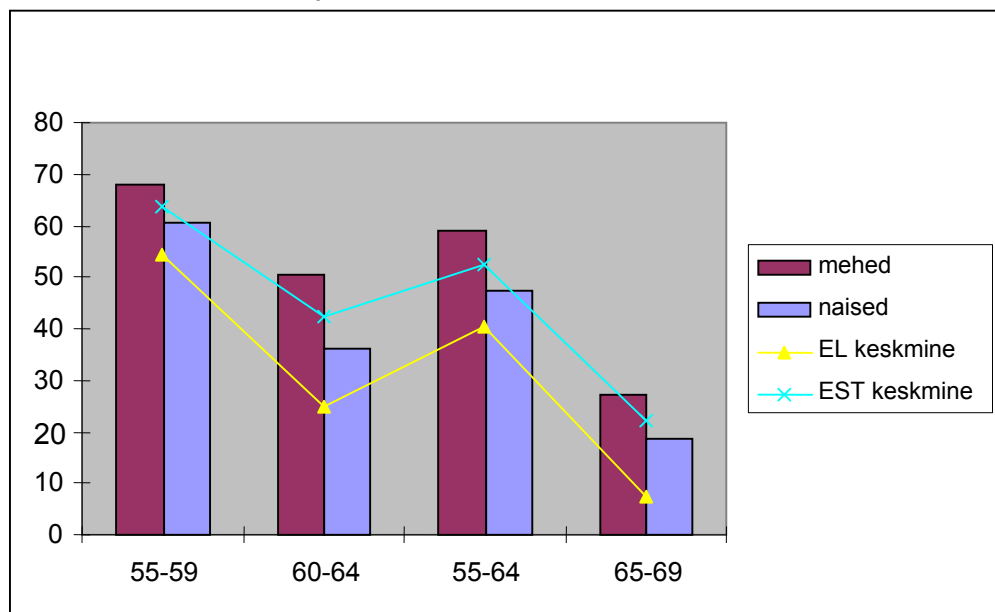
Kulud riiklikele pensionidele ulatusid 2004. aastal 9,2 miljardi kroonini ehk ca 6,6% SKP-st, millest ca 94% kaeti sotsiaalmaksu vahenditest ja 6% riigieelarve muudest tuludest. Pensionikulude tase (suhtena SKP-sse) Eestis on üks madalamaid EL-is. Eestist vähem kulutab pensionidele üksnes Iirimaa⁹.

⁹ Selle näitaja alusel riikide võrdlemisel tuleks võtta arvesse erinevusi rahvastikustruktuuris, keskmises elueas, pensionieas, pensionide maksustamises jm asjaoludes.

Pensionisüsteemi jätkusuutlikkust mõjutab oluliselt tööhõive tase, sh vanemaealiste inimeste püsimine tööturul. EL liikmesriigid on seadnud eesmärgiks tõsta aastaks 2010 vanemaealise (55-64) tööjõu hõive määr 50%-ni. Eestis oli 2003. a. vanemaealiste (55-64) tööhõive määr – 52,3% – üks kõrgemaid kogu EL-is, ületades märgatavalt EL liikmesriikide keskmist – 40,2%. 2004. aastal olid nimetatud näitajad jäänud praktiliselt samale tasemele - vastavalt 52,4% ja 40,5% (allikas: Eurostat).

Vanemaealiste tööhõive oli võrreldes Eestiga kõrgem vaid Rootsis, Taanis ja Suurbritannias. Vanemaealiste (55-64) tööhõive määrad Eestis on suurenenud alates 1995. aastast, seda on ilmselt mõjutanud pensioniea tõus (alates 1994) ja täispensioni maksmine töötavatele pensionäridele (alates 1996).

Joonis 9. Vanemaealiste töötajate (55-64) tööhõive määrad, 2003

Allikas: Eurostat

Samas osutavad Poliitikauuringute Keskuse PRAXIS uuringu andmed ka teatud segregatsioonile vanemaealiste tööhõives – üks rühm inimesi on tööturult tõrjutud mõned aastad enne pensioniiga, samas teine rühm vanemaealisi jätkab töötamist ka peale pensioniiga. Inimestel, kes vahetult enne pensioniiga kaotavad töö, on enamasti raske tööturule naasta ning sageli otsustavad nad ennetähtaegse pensioni kasuks. Samas need, kes pensioniea saabudes veel töötavad, jätkavad pensioneas sageli töötamist. Huvi pensionieas töötamist jätkata turgutab soov suurendada oma sissetulekuid. Sotsiaalkindlustusameti andmetel ca 25% kõigist vanaduspensionäridest sai sotsiaalmaksuga maksustatud tulu 2002. aastal.

Paralleelselt vanemaealise (55-64) tööjõu hõive määrade tõusuga on EL liikmesriigid seadnud eesmärgiks tõsta aastaks 2010 tööjõust väljumise keskmist vanust 65 aastani. Aastal 2002 ületas tööjõust väljumise keskmine vanus Eestis – 61,6 – EL liikmesriikide keskmist – 60,4. 2003. aastal oli Eesti keskmine 60,8 ning EL-i keskmine 61,0 aastat. Eesti tööjõust väljumise keskmine vanus jääb seega siiski ca 4 aastat alla EL eesmärgtasemest. Arvestades seda, et Eestis on oodatav eluiga märgatavalt madalam läänepoolsematest EL riikidest, võib öelda, et eestlased töötavad oma eluajast proportsionaalselt märksa suurema osa kui teised eurooplased.

Üldine tööhõivemäär Eestis 2003. aastal – 62,9% – on EL keskmisega (63,0%) samal tasemel, jäädes siiski märgatavalt alla EL eesmärk-taseme – 70% aastaks 2010.

3.2.3. Tulevikuväljavaated ja väljakutsed

Üldine fiskaalpoliitiline situatsioon pensionisüsteemi jätkusuutlikkuse tagamiseks rahvastikuvananemise kontekstis Eestis on suhteliselt parem kui paljudes teistes liikmesriikides, samas on selle põhjuseks suures osas ka pensionikulutuste suhteliselt madalam tase võrreldes teiste liikmesriikidega.

Läbiviidud pensionireform – nii I sambahas tehtud ümberkorraldused kui ka II samba käivitamine on suurendanud pensionisüsteemi pika-ajalist finantsilist jätkusuutlikkust. Teisalt on II samba rakendamisega seotud sotsiaalmaksu koormuse jaotus toonud kaasa nn reformi üleminekukulud. Kogumispensioni II sambaga liitunud isikute eest laekub 4 protsendipunkti suurune osa sotsiaalmaksu pensionikindlustuse osast (20%) nende II samba pensionikontole ehk selles mahus toimub üleminek jooksva finantseerimisega pensionisüsteemilt eelfinantseeritavale pensionisüsteemile. Sellise üleminekuga kaasneb nn üleminekukulu, mis tähendab, et osa riigi varasematest varajatud pensionikohustustest muudetakse nähtavaks. Otsene üleminekukulu väljendub reformi tagajärjel tekkinud riikliku pensionikindlustuse tulude ja kulude vahes, mis tuleb finantseerida muudest vahenditest.

Siirded sotsiaalmaksu vahenditest II sambasse moodustasid 2004. aastal ca 0,6% SKP-st. Samas pensionireformi esimestel aastatel – 2002 ja 2003 – I samba eelarve jääk kasvas, st sotsiaalmaksu laekumised ületasid kulusid riiklikele pensionidele. Teisisõnu, vaatamata sotsiaalmaksu siiretele II sambaga liitunud isikute pensionikontodele otsesed üleminekukulud puudusid. Reformi üleminekukulud 2004. aastal moodustasid 133 miljonit krooni ehk ca 0,1% SKP-st, mida valitsus finantseeris eelmiste aastate sotsiaalmaksu jäägi arvelt. Rahandusministeeriumi prognooside kohaselt ammendub I samba senine reserv pensionireformi üleminekukulude tõttu aastaks 2006 ning aastatel 2007-2012 vajab riikliku pensionikindlustuse eelarve subsideerimist riigieelarve muude vahendite arvelt.

Finantsilise jätkusuutlikkuse parandamisele aitaks kaasa EL eesmärgi saavutamine üldise tööhõive määra osas – 70% aastaks 2010. Samas eeldaks see hõivatute arvu suurenemist ca 70 tuhande inimese võrra, mis tööhõive hetkeseisu ja demograafilist olukorda arvestades on väga keeruline. Seetõttu on valitsus riiklikus arengukavas piirdunud realistlikuma eesmärgiga - suurendada 2006. aastaks üldist tööhõive määra 64,3%-ni. Suurimaks tööjõupotentsiaaliks, mille arvelt hõivatute arv saaks kasvada, on töötud, sh noored töötud. Samas ei piisa tööhõive eesmärkide saavutamiseks vaid töötute tööle aitamisest (töötute arv 2004. aastal 63 600), mistõttu tuleb tähelepanu pöörata ka mitteaktiivsetele (või mitteaktiivsete majanduslikule aktiveerimisele) ehk suurendada tööjõus osalevate inimeste arvu, eeskätt naiste, vanemaealiste ja puuetega inimeste seas.

Poliitikauuringute Keskuse PRAXIS arvutuste kohaselt suurendaks EL eesmärk-taseme (70%) saavutamine sotsiaalmaksu pensionikindlustuse osa (20%) laekumist võrreldes praeguste laekumistega ca 1 miljardi krooni võrra ehk 0,7% SKP-st. Tööhõive määra kasv aitaks pensionisüsteemi finantsolukorda stabiliseerida siiski vaid 2020ndate aastateni, edasi on domineeriva tähtsusega rahvastikuprotsesside areng, sh 1990ndate aastate madala sündimuse tõttu väikeste vanusekohortide sisenemine tööturule.

Kui üldine pensioniiga Eestis on käesoleval ajal meestel 63 aastat ning naistel 59,5 aastat, siis samas on pensionisüsteemis mitmeid võimalusi pensionile siirdumiseks enne

üldist pensioniiga – ennetähtaegne vanaduspension, soodustingimustel vanaduspensionid ja väljateenitud aastate pension. Ka mitme riikliku eripensioni puhul (näit kaitseväeteenistujatele ja politseiametnikele) tekib õigus pensionile enne üldist pensioniiga (vt ka 2.3.1).

Kasutades erinevaid varajase pensionile siirdumise võimalusi, siirdus 2001. aastal üle 50% meestest ning ligi kolmandik naistest vanuse alusel pensionile enne üldist vanaduspensioniga. 2004. aastal siirdus 42,1% pensionile siirdumise eelsetest pensionile enne üldist vanaduspensioniga. Kõige sagedamini toimub varajane pensionile siirdumine soodustingimustel (teatud kutsealade töötajad) vanaduspensionide kaudu, järgnevad ennetähtaegne vanaduspension, töövõimetuspensionid määramine pensionieelses vanuses, väljateenitud aastate pensionid ja eripensionid. Kuna meeste pensioniiga on kõrgem, siis on ootuspäraselt just meeste hulgas tugevam surve üldisest pensionieast varasemale pensionile siirdumisele. Vanaduspensionid määramise vanus on ca 2,5 aastat madalam tööst vabastamise keskmisest vanusest. Nii on Eestis tööst vabastamise keskmine vanus küll kõrgem EL liikmesriikide keskmisest, ent samas on nii üldine pensioniiga kui ka keskmine tegelik pensionile siirdumise vanus senistest liikmesriikidest madalam. Seetõttu on paralleelselt oodatava eluea, üldise pensioniea ja tööst vabastamise keskmise vanuse tõusuga pensionisüsteemi jätkusuutlikkuse seisukohalt oluline ka pensioni määramise keskmise vanuse tõus.

Alates 2002. aastast on Eesti pensionisüsteemis küllalt soodne võimalus lükata vanaduspensionile siirdumise aega edasi, suurendades nii arvestatavat pensioni ca 11% võrra üldisest pensionieast hilisema pensionile siirdumise aasta kohta. Seda võimalust on seni siiski suhteliselt vähe kasutatud, osaliselt on selle põhjuseks vähene teavitustöö.

3.2.4. Finantseerimisprobleemide lahendamise strateegiad

Keskmeses ajalisel perspektiivis seonduvad finantseerimisküsimused eeskätt 2002. aastast rakendunud kogumispensionisüsteemiga, mis muutis sotsiaalmaksu senist jaotust. Ühelt poolt suurendas see reform pensionisüsteemi pika-ajalist finantsjätkusuutlikkust, kuid teiselt poolt tõi lühema-ajaliselt kaasa reformi üleminekukulud, mis nõuavad täiendavat finantseerimist. Rahandusministeeriumi prognooside kohaselt vajab riikliku pensionikindlustuse eelarve subsideerimist aastatel 2006-2012.

Vastavalt Reformierakonna, Keskerakonna ja Rahvaliidu koalitsioonileppele jätkab valitsusliit II pensionisambasse kantava 4% kompenseerimist pensionikassale.

Arvestades rahvastikuvananemist on paralleelselt üldise pensioniea tõusule oluline ka vanemaealiste töötajate tööhõive määrade jätkuv tõus. Arvestades, et naiste pensioniiga tõuseb 2016. aastaks 63 eluaasta tasemele, suureneb järgmisel kümnendil vanuserühmas 60-64 naiste töötajapakkumine veelgi. Samas ei pruugi pensioniea edasine tõus hõivet automaatselt suurendada, seetõttu on oluline vanemaealiste töötajate konkurentsivõime säilimine tööturul.

Arvestades enne üldist pensioniiga pensionile siirdujate küllalt suurt osakaalu, on paralleelselt oodatava eluea, üldise pensioniea ja tööst vabastamise keskmise vanuse tõusuga pensionisüsteemi jätkusuutlikkuse seisukohalt oluline ka pensioni määramise keskmise vanuse tõus. See tingib vajaduse kujundada ümber soodustingimustel vanaduspensionide ja väljateenitud aastate pensionide süsteemi, respektides samas juba väljateenitud pensionioigusi.

Pensionisüsteemi jätkusuutlikkuse seisukohalt on oluline ümber kujundada ka eripensionid, mis võimaldavad siirduda pensionile enne üldist pensioniiga ja/või on sageli tunduvalt kõrgemad teistest riiklikest pensionitest, mõned neist ületavad kordades keskmist palka.

Pikema-ajalises perspektiivis ei ole rahvastikuvananemisele vaatamata riikliku pensionikindlustuse finantsiline jätkusuutlikkus väga suureks probleemiks. Selle põhjuseks on Eesti suhteliselt hea fiskaalpositsioon, samas ka suhteliselt madalad pensionikulud. Samas võib sellises olukorras muutuda keeruliseks pensionide adekvaatsuse eesmärkide täitmine.

3.3. Pensionisüsteemi kaasajastamine (ühised pensionieesmärgid 9-11)

Liikmesriigid peavad:

EL pensionieesmärk nr 9 – kohandumine paindliku tööhõive ja karjäärimuustritega

Tagama, et pensionisüsteemid ühilduvad tööturu paindlikkuse ja turvalisuse nõuetega; et tööjõu mobiilsus liikmesriikide siseselt ja liikmesriikide vahel ning hõive mitte-standardses vormis ei kahjustaks isikute pensioniõiguse kujunemist, samuti, et pensionisüsteemid ei pärsiks tegevust füüsilisest isikust ettevõtjana.

EL pensionieesmärk nr 10 – naiste ja meeste suurem võrdsus

Tegema muudatusi pensionikorralduses eesmärgiga tagada meeste ja naiste võrdne kohtlemine, võttes arvesse EL õigusest tulenevaid kohustusi.

EL pensionieesmärk nr 11 – muuta pensionisüsteem kohandumisvõimeliseks

Muutma pensionisüsteemid läbipaistvamaks ning muutuvate oludega kohandamisvõimeliseks, nii et kodanikud saaksid neid jätkuvalt usaldada; pakkuma usaldusväärset ja kergestimõistetavat informatsiooni pensionisüsteemide pikaajaliste arengute kohta, eriti mis puudutab hüvitiste ja sissemaksete määrade tõenäolist arengut; püüdma saavutada võimalikult laia konsensust pensionipoliitika ja reformide suhtes; parandama pensionireformi ja –poliitika monitooringu metodoloogilist baasi.

3.3.1. Adekvaatsusprobleemid, mille põhjuseks on pensionisüsteemi ebapiisav kohanemine tööturu ja tööhõive olukorraga

Erinevalt mitmetest teistest EL liikmesriigist, kus pensioniskeemid on ajalooliselt olnud kujundatud täistööajaga töötajate situatsioonile vastavalt, on Eesti pensionisüsteemi põhiosad (I ja II sammu) hästi ühilduvad muutuvate töövormide ja tööturu paindlikkuse kasvuga.

Pensionioiguse arvestamine kogu sotsiaalmaksuga maksustatud tulult I sammu tagab võrdsed võimalused kõigile majanduslikult aktiivsetele isikutele, sõltumata töötamise vormist ning töökoormusest (tööajast). Samuti koheldakse erinevaid töötasu vorme sotsiaalmaksuga maksustamise mõttes ühesuguselt.

Osad pensioniliigid – soodustingimustel vanaduspensionid, väljateenitud aastate pensionid ja riiklikud eripensionid, mis seavad soodsama pensioni saamise tingimuseks töötamise konkreetsel ametialal – ei ole küll otseselt probleemiks adekvaatsuse vaatenurgast, ent tekitavad probleeme näit tööturu paindlikkuse põhimõtte seisukohalt, suurendades teatud sektorites töösuhete jäikust, sest töötaja üritab enne vastava

soodusstaaži nõude täitmist vältida võimalikku töökoha vahetust. Samas soodustingimustel vanaduspensioni saamiseks tähendab see püsivat töötamist tervistkahjustavates tingimustes.

Nii soodustingimustel vanaduspensione, väljateenitud aastate pensione kui ka riiklike eripensione makstakse üksnes peale töötamise lõpetamist vastaval ametikohal või kutsealal. Selliste pensioniliikide olemasolu suurendab mitte-aktiivsete pensionieelses eas isikute hulka, sest pensioni saamiseks tuleb senisest töökohast loobuda. Mitte-aktiivsuse riski suurendab mõne eripensionile õigust omava isikute rühma (näit kaitseväelased ja politseiametnikud) puhul võimalus siirduda pensionile ja lõpetada töösuhe aastaid enne üldist vanaduspensioniga, näiteks mõne kaitseväeteenistuja kategooria puhul (madalama auastmega) alates 50 eluaastast, noorem- ja vanempolitseiametnike puhul alates 55 eluaastast.

Füüsilisest isikust ettevõtjatel (FIE), kes maksavad sotsiaalmaksu ettevõtluse puhastulult, ei ole õiguslike probleeme I ega II samba pensioniskeemides osalemiseks. Samas, sotsiaalmaksuseadus seab FIEde minimaalseks sotsiaalmaksu kohustuseks 700 kroonilt arvestatud maksusumma, mis on oluliselt madalam kui miinimumpalgalt arvestatav sotsiaalmaks¹⁰. See tähendab, et tasudes sotsiaalmaksu üksnes miinimumsummalt, jääb ühe kalendriaasta eest saadav pensionikindlustusstaaž alla kolmandiku aasta ning pensionikindlustuse aastakoefitsient alla 0,15. See toob pikemaajaliselt kaasa olukorra, kus FIE-l ei teki õigust vanaduspensionile pensionistaaži nõude (15 aastat) mittetäitmise tõttu või tekib õigus vanaduspensionile vaid miinimummääras. Valitsus kavandab suurendada FIE-de minimaalset sotsiaalmaksu kohustust, mis muuhulgas aitaks vältida maksude optimeerimise negatiivset mõju FIE tulevasele pensionile.

3.3.2. Sooline võrdõiguslikkus ja pensionisüsteemi sooline mõju

Õiguslike kriteeriumide aspektis tagab Eesti pensionisüsteem meeste ja naiste võrdse kohtlemise. Naiste pensioniiga võrdsustatakse järk-järgult meeste pensionieaga 2016. aastani kestva üleminekuperioodi jooksul. Samuti võrdsustatakse meestele ja naistele soodustingimustel vanaduspensionidele ja väljateenitud aastate pensionidele õigust andvad soodusstaaži nõuded.

Kuna erinevused meeste ja naiste oodatavas elueas on Eestis teiste EL liikmesriikidega võrreldes suuremad, on Eestis naiste osakaal vanemaealises rahvastikus kõrgem kui EL-is keskmiselt. 2003. aasta alguses oli naiste osakaal 65-aastaste ja vanemate elanike hulgas 67% ning 75-aastaste ja vanemate hulgas 74%. Samad osakaalud EL liikmesriikide kohta keskmiselt olid vastavalt ca 60% ja 67%. Vanaduspensionäridest moodustavad naised Eestis ca 69%. Samas on mehi enam ennetähtaegse vanaduspensioni saajate ja väljateenitud aastate pensionide saajate hulgas – vastavalt 65% ja 77% (*Statistikaamet*).

Senise riikliku pensionisüsteemi suhteliselt suur põlvkonnasisene solidaarsus kajastub ka meeste ja naiste pensionide võrdluses. Naiste keskmine vanaduspension moodustab ligi 97% meeste keskmisest vanaduspensionist. Samas on meeste ja naiste palgaerinevus pensioniea eelsetes vanusekohortides ligi 20%. Keskmiste pensionide sarnasuse põhjuseks on peamiselt asjaolu, et kuni 1999. aastani arvestati pensioniõigust üksnes tööstaaži pikkuse järgi. Naiste tööhõive määr on seejuures olnud suhteliselt kõrge. Täiendavalt arvestatakse perioodide eest enne 1999. aastat pensionistaaži hulka 2 aastat

¹⁰ 2005.aastal on kuupalga alamäär 2690 krooni.

iga lapse kohta vanemale. Enamasti kasutavad seda võimalust emad, kuna pensioniiga on naistel praegu veel madalam kui meestel.

Siiski, nagu märgitud eespool, on 65-aastaste ja vanemate naiste suhteline vaesusrisk – 20,8% – märgatavalt kõrgem kui samaealistel meestel – 6,6%. Selle üheks põhjuseks on asjaolu, et vanemaealistel naistel on riiklik pension sageli ainuke sissetulekuallikas, samas kui meestel lisandub sellele sagedamini ka mõningane töötasu.

Sotsiaalkindlustusameti andmetel sai 2002. aastal vanaduspensionäridest sotsiaalmaksuga maksustatud tulu ligi 25%, seejuures meesvanaduspensionäridest töötas ligi 29% ja naisvanaduspensionäridest 23% (vt täiendavalt p 3.2.2).

Tulenevalt sellest, et alates 1999. aastast arvestatakse pensioniõigusi üksnes sotsiaalmaksu alusel, hakkab meeste ja naiste palgaerinevus ilmselt mõjutama meeste ja naiste pensionide suuruste arenguid. Lisaks mõjutab naiste pensionide suuruse arengut asjaolu, et laste kasvatamise perioodide eest arvestatav pensionikindlustuse aastakoeffitsient on väga väike.

Teisalt on 1990-ndatel ja käesoleva kümnendi alguses olnud meeste töötuse määr kõrgem kui naistel ning meeste tööhõive määr on langenud suhteliselt rohkem kui naistel, mis mõnevõrra tasakaalustab meeste ja naiste keskmise pensioni arenguid.

Meeste ja naiste pensionide suuruste arengut mõjutab ka asjaolu, et II sambaga liitunute hulgas on naised rohkem kui mehed (vastavalt ca 55% ja 45%). See toob eeldatavalt kaasa liitunute suurema kogupensioni (I + II samm).

Samas mõjutavad naiste ja meeste II samba pensionide suuruste arenguid vastandlikud tendentsid. Kuna II samba pension sõltub vahetult töötasust, hakkavad meeste ja naiste palgaerinevused peegelduma pensionierinevustes. Naiste II samba kogumisperioodi laste kasvatamise tõttu jäävaid auke kompenseerib veidi 2004. aastast käivitunud riigipoolsete täiendavate sissemaksete (1% vanemahüvitise summalt) tegemine vanemahüvitise maksmise perioodil (kuni 11 kuud). Sellised sissemaksed moodustavad siiski vaid 1/6 vanema eelnevatest sissemaksetest ning täiendavaid makseid ei tehta ravikindlustusseaduse alusel sünnitushüvitise - saamise perioodil (ca 4,5 kuud).

3.3.3. Muud pensionireformiga seotud küsimused

Eestis on seni keskseks abinõuks pensionisüsteemi kohandamisel demograafilise olukorraga olnud pensioniea tõus, mis meeste puhul jõudis eesmärgiks seatud tasemele – 63 aastat – juba 2001. aastal ning naiste puhul tõuseb samale tasemele aastaks 2016. Hiljuti jõustunud edasilükatud ja ennetähtaegse vanaduspensioni võimalused on samas pakkunud pensionile siirdujale senisest enam valikuvõimalusi.

Siiski, konkreetse pensioniea ning pensioni suurendamise ja vähendamise koefitsientide fikseerimine tähendab, et oodatava eluea pikenedes kerkib küsimus pensioniea edasisest tõstmisest poliitilise otsusega ning pensioni vähendamise/suurendamise koefitsientide korrigeerimisest. Vastasel korral suureneks pensionisüsteemi finantseerimiskoormus ning varasem pensionile siirdumine muutuks atraktiivsemaks, samas kui pensioni edasilükkamine kaotaks atraktiivsust. Selles kontekstis võib pikemas perspektiivis (peale meeste ja naiste pensioniea võrdsustumist aastal 2016) kaaluda mõnes EL liikmesriigis rakendatavat süsteemi, kus pensionivalem sisaldab n.ö. automaatseid stabilisaatoreid – koefitsiente, mis võtavad arvesse oodatava eluea muutusi, kohandades seega pensionisüsteemi pidevalt demograafiliste muutustega.

3.3.4. Läbipaistvus, kohanemisvõime ja pensionireformi poliitika

Pensionisüsteemi sotsiaalse adekvaatsuse ja finantsilise jätkusuutlikkuse tagamine nõuab mitmeid olulisi eeltingimusi: avatud diskussiooni, avalikkuse toetust ja protsessi poliitilist juhtimist. Avatud diskussiooni jaoks on oluline kättesaadav informatsioon pensionisüsteemi olukorra ning tulevikuväljavaadete kohta. See omakorda eeldab pensionisüsteemi pidevat monitooringut, kindlustatute ja pensionisaajate pidevat informeerimist ning poliitilise konsensuse loomist.

II pensionisamba käivitamise ajal, 2002. aastal, algatas valitsus ulatusliku informatsioonikampaania, et teavitada elanikke pensionireformi valikutest ja võimalustest, aga ka riskidest.

Avalike teenuste internetiseerimise ehk nn e-riigi projektide raames on keskne informatsioon pensionisüsteemi kohta muudetud Internetis kättesaadavaks: õigusaktid, selgitused, pensionitaotluse vormid, eelarve ja selle täitmine jpm. II ja III samba kohta on Interneti teel võimalik lisaks õigusaktide sätetega tutvumisele ka ühineda II või III samba pensionifondiga või sõlmida vabatahtliku pensionikindlustuse lepingut, vahetada fondi, vaadata pensionifondi varade paigutusi, võrrelda erinevate pensionifondide tootlusi jms.

Riikliku pensionikindlustuse kohta jagavad informatsiooni nii Sotsiaalkindlustusamet kui ka Eesti Väärtpaberikeskus. Kogumispensionide kohta saab samuti infot Eesti Väärtpaberikeskuse kaudu.

Rakendunud pensionireform on suurendanud pensioniõiguse kujunemise ja pensionisüsteemi finantseerimise läbipaistvust. Kuivõrd nii Eesti I sambas kui II sambas on sisuliselt tegemist fikseeritud maksemääruga süsteemiga, siis on kindlustatu jaoks põhiküsimuseks hüvitise määrade areng – milline saab olema hüvitise reaalkäitumus ja asendusmäär (suhe tema enda pensionieelsesesse töötasusse ning riigi keskmisse palka) sellel ajal, kui inimene pensionikka jõuab. Interneti vahendusel on igal pensionikindlustatul võimalik jälgida enda kohta riikliku pensionikindlustuse registri andmeid omandatud pensionistaaži ja aastakoeffitsientide summa kohta. Samuti on II sambaga liitunudel võimalik Interneti teel igal ajahetkel tutvuda oma pensionikonto seisuga. 2003. aastal kasutas 36% inimestest avaliku sektoriga suhtlemiseks e-teenuseid (*allikas: TNS Emor*).

Pensionisüsteemi arengute monitooring on käivitunud 1990-ndate aastate lõpust. Oluline alus sellele loodi 1999. aastal riikliku pensionikindlustuse registri käivitamisega. Lisaks on Sotsiaalkindlustusamet ja Rahandusministeerium töötanud välja pensionisüsteemi prognoosimudeli, mis võimaldab analüüsida pensionisüsteemi (I ja II samba) tulude ja kulude arenguid. Oma pensionimudeli on loonud ka Poliitikauuringute Keskus PRAXIS, mis võimaldab valitsuse prognoose võrrelda sõltumatute hinnangutega.

4. KOKKUVÕTE

Üldjoontes vastab Eesti uus pensionisüsteem EL ühiseesmärkidele suhteliselt hästi. Rakendunud pensionireform – nii I sambas tehtud muudatused kui ka täiendavate pensioniskeemide, II ja III samba käivitamine – on suuremas osas toonud Eesti pensionikorraldust EL ühiseesmärkides rõhutatud printsiipidele lähemale.

Aastatel 1999-2002 läbiviidud pensionireform on loonud uusi võimalusi pensioniea sissetulekute suurendamiseks, tõstnud tööaliste inimeste motivatsiooni osaleda pensionisüsteemi finantseerimises (selle kaudu vähendades tööturumoonutusi), suurendanud inimeste huvitatust ja vastutust oma tulevase pensioni suhtes, pensionisüsteemi reeglite ja rahastamise selgust ning finantsilist jätkusuutlikkust.

Teisalt on pensionireform toonud esile uusi riske, näiteks pensioniealiste inimeste tulu erinevuste suurenemine juhul kui tänaste tööaliste inimeste suured tulu erinevused säilivad ning kanduvad edasi pensionide suuruste erinevusteks.

Pensionisüsteemi praeguste reeglite puhul ei ole rahvastikuvananemisele vaatamata süsteemi finantsiline jätkusuutlikkus probleemiks. Samas võib probleemiks kujuneda riiklike pensionide adekvaatsuse eesmärgi tagamine, nõudes pensionisüsteemilt täiendavaid kohandusi, näit pensioniindeksi korrigeerimist.

Samas kui Eesti pensionisüsteemi põhiosad (I ja II samba) ühilduvad küllalt hästi EL ühiseesmärkides väljendatud printsiipidega, on Eesti pensionikorralduses rida väiksemaid eriskeeme, mille puhul tekib EL eesmärkide valguses küsitavusi. Kutsealased eripensioniskeemid, väljateenitud aastate pensionid ja soodustingimustel vanaduspensionid tekitavad küsimusi seoses pensionisüsteemi sisese solidaarsusega (EL eesmärk nr 3), tööjõust väljumise vanuse ja keskmise pensionile siirdumise ea alanemise (EL eesmärgid nr 4 ja 5), adekvaatsuse ja finantsilise jätkusuutlikkuse tasakaalu (EL eesmärk nr 7) ja tööturu paindlikkusega (EL eesmärk nr 9). Kuigi nimetatud pensionisätete kiire kaotamine ei ole asjassepuutuvatel kutsealadel töötavate inimeste õigustatud ootuste tõttu võimalik, tuleb kaaluda pikemat perspektiivi silmas pidades nende eriõiguste piiramist.

Tabel 1. Suhteline tulutase: 60+, 65+ ja 75+ vanuste isikute mediaantulu suhtes vastavalt <60, <65 ja <75 ning 45-54 aasta vanuste isikute mediaantuluga, 2002

Vanus 60+			Vanus 65+			Vanus 75+		
Mediaantulu kroonides	Mediaantulude suhe		Mediaantulu kroonides	Mediaantulude suhe		Mediaantulu kroonides	Mediaantulude suhe	
	Võrreldav vanuserühm			Võrreldav vanuserühm			Võrreldav vanuserühm	
	<60	45-54		<65	45-54		<75	45-54
2129	0,804	0,799	2100	0,802	0,788	2098	0,837	0,787

Allikas: LEU, viidatud PRAXIS-e 2004 uuringu kaudu

Tabel 2. Sissetulekute struktuur sõltuvalt vanuserühmast tulukvintilides, 2002 (%)

Kvintil	<60				60+			
	Töötasu	Pension	Sotsiaalabi	Muu tulu	Töötasu	Pension	Sotsiaalabi	Muu tulu
1	56,6	11	22,3	10,1	3	89,7	2,1	5,2
2	75,3	7,8	10,8	6,1	2,7	95,5	1,3	0,5
3	81,9	6,6	6,3	5,2	4,2	91,2	3,1	1,5
4	84,6	3,9	4,5	7	19,3	75,1	3,3	2,3
5	89,3	1,6	2,7	6,4	60,9	35,2	1,4	2,5
Kvintil	<65				65+			
	Töötasu	Pension	Sotsiaalabi	Muu tulu	Töötasu	Pension	Sotsiaalabi	Muu tulu
1	53,9	15	21,3	9,9	2	91	1,7	5,3
2	65,1	20,2	9,4	5,3	1,2	97	1,4	0,4
3	74,7	14,4	6,1	4,9	1,8	93,8	2,9	1,4
4	81,1	7,95	4,3	6,6	10	84	3,6	2,4
5	88,3	3,2	2,6	6	35,5	56,7	2	5,7
Kvintil	<75				75+			
	Töötasu	Pension	Sotsiaalabi	Muu tulu	Töötasu	Pension	Sotsiaalabi	Muu tulu
1	48,7	22,4	19,3	9,6	0	97,4	2	0,6
2	53	34,8	7,8	4,4	0,3	97,3	2,2	0,2
3	60,2	30,1	5,5	4,2	0,5	95,7	2,7	1
4	76,1	13,3	4,3	6,3	2,3	91,9	3,6	2,2
5	86,8	4,7	2,5	5,9	14,2	70,8	1,9	13,2

Allikas: LEU, viidatud PRAXIS-e 2004 uuringu kaudu

Tabel 3. Vaesusriskis elavate 60+ (65+) vanuste inimeste jaotus nende leibkonna poolt eluruumi valdamise staatuse järgi, 2002

	mehed				naised				kokku			
	<60	60+	<65	65+	<60	60+	<65	65+	<60	60+	<65	65+
omanik	86,4	95,5	86,7	97,1	85,1	91,8	85,7	90,6	85,8	93,1	86,2	92,7
üürnik	11,0	3,5	10,7	2,2	11,7	7,2	11,3	8,2	11,4	5,9	11,0	6,3
tasuta	2,5	0,7	2,4	0,4	3,1	0,9	2,9	1,2	2,8	0,8	2,7	1,0

Allikas: LEU, viidatud PRAXIS-e 2004 uuringu kaudu

Tabel 4. Vaesusrisk 60+, 65+ ja 75+ vanustel inimestel leibkonnatüübi järgi (2002)

	60+			65+			75+		
	mehed	naised	kokku	mehed	naised	kokku	mehed	naised	kokku
Üksik	12,6	6,5	7,7	4,7	7,5	6,9	0,9	9,6	8,2
Paar	4,4	5,0	4,7	3,7	4,6	4,1	5,6	6,7	6,0
Paar + laps(ed)	15,9	15,1	15,4	12,9	16,2	15,0	5,8	10,6	9,4
2 täisealiste põlvkonda	11,3	16,2	14,5	9,7	16,6	14,3	2,9	6,4	5,6
3 põlvkonda	11,7	13,8	13,3	14,6	14,1	14,2	16,4	11,6	13,1
muu	12,4	11,1	11,4	11,2	11,8	11,7	5,1	5,6	5,5

	<60			<65			<75		
	mehed	naised	kokku	mehed	naised	kokku	mehed	naised	kokku
Üksik	26,4	16,8	21,2	27,3	12,8	18,7	23,9	10,3	15,1
Paar	12,1	10,7	11,4	10,6	9,5	10,0	8,2	8,0	8,1
Paar + laps(ed)	15,4	14,8	15,1	15,4	14,8	15,1	15,4	14,8	15,1
2 täisealiste põlvkonda	15,5	15,3	15,4	15,4	15,3	15,4	15,3	16,2	15,7
3 põlvkonda	15,3	15,3	15,3	14,9	15,1	15,0	14,7	15,3	15,0
muu	28,1	23,6	25,9	27,6	22,9	25,2	26,7	22,3	24,4

Allikas: LEU, viidatud PRAXIS-e 2004 uuringu kaudu

Tabel 5. Tulude jaotuse ebavõrdsus (S80/S20) 60+, 65+ ja 75+ vanustel isikutel (2002)

	Kõik 60+		Mehed 60+		Naised 60+	
	Per capita	Omatulu*	Per capita	Omatulu	Per capita	Omatulu
20% (krooni)	1700	1554	1800	1597	1649	1538
80% (krooni)	2978	2074	3082	2325	2832	1980
Piiride suhe	1,75	1,33	1,71	1,46	1,72	1,29
Alumise kvintiili keskmine (krooni)	1365		1431		1342	
Ülemise kvintiili keskmine (krooni)	4801		4958		4700	
Keskuste suhe	3,52		3,46		3,5	
	Kõik 65+		Mehed 65+		Naised 65+	
	Per capita	Omatulu	Per capita	Omatulu	Per capita	Omatulu
20% (krooni)	1700	1554	1835	1627	1639	1524
80% (krooni)	2765	2050	3001	2260	2654	1961
Piiride suhe	1,63	1,32	1,64	1,39	1,62	1,29
Alumise kvintiili keskmine (krooni)	1366		1499		1326	
Ülemise kvintiili keskmine (krooni)	4520		4748		4374	
Keskuste suhe	3,52		3,17		3,3	
	Kõik 75+		Mehed 75+		Naised 75+	
	Per capita	Omatulu	Per capita	Omatulu	Per capita	Omatulu
20% (krooni)	1670	1520	1950	1659	1608	1452
80% (krooni)	2885	2067	1302	2433	2654	1976
Piiride suhe	1,73	1,36	1,59	1,47	1,65	1,36

Alumise kvintiili keskmine (krooni)	1401		1676		1350
Ülemise kvintiili keskmine (krooni)	4907		4373		5094
Keskmiste suhe	3,5		2,61		3,77

* omatulu: isiku poolt saadav sissetulek – töötasu, sh honorar + pension (kõik liigid)

Allikas: LEU, viidatud PRAXIS-e 2004 uuringu kaudu

Tabel 6. Suhteline tulude ebavõrdsus: (S20/S80) 60+, 65+ ja 75+ vanuste isikute seas võrrelduna (S80/S20) tulude suhtega alla 60, 65 ja 75 aasta vanuste seas (2002)

Piir	Kõik		Mehed		Naised	
	60+	<60	60+	<60	60+	<60
20%	1700	1583	1800	1555	1649	1613
80%	2987	4560	3082	4470	2832	4650
<i>Piiride suhe</i>	1,75	2,88	1,71	2,87	1,72	2,88
Alumise kvintiili keskmine	1365	1038	1431	1012	1342	1064
Ülemise kvintiili keskmine	4801	7207	4958	7091	4700	7325
<i>Keskmiste suhe</i>	3,52	6,94	3,46	7,01	3,5	6,88
(nooremate suhe)/eakate suhe)	1,97		2,03		1,97	
Piir	65+	<65	65+	<65	65+	<65
20%	1700	1596	1835	1565	1639	1631
80%	2765	4475	3001	4435	2653	4533
<i>Piiride suhe</i>	1,63	2,8	1,64	2,83	1,62	2,78
Alumise kvintiili keskmine	1366	1026	1499	1092	1326	1088
Ülemise kvintiili keskmine	4520	7113	4748	7177	4374	6937
<i>Keskmiste suhe</i>	3,31	6,73	3,17	6,93	3,3	6,57
(nooremate suhe)/eakate suhe)	2,03		2,19		1,99	
Piir	75+	<75	75+	<75	75+	<75
20%	1670	1620	1950	1597	1608	1639
80%	2885	4297	3102	4287	2654	4301
<i>Piiride suhe</i>	1,73	2,65	1,59	2,68	1,65	2,62
Alumise kvintiili keskmine	1401	1088	1676	1061	1350	1115
Ülemise kvintiili keskmine	4907	6937	4373	6963	5094	6916
<i>Keskmiste suhe</i>	3,5	6,38	2,61	6,57	3,77	6,2
(nooremate suhe)/eakate suhe)	1,82		2,52		1,64	

* tabelis on kasutatud *per capita* esimese leibkonnaliikme tulu tarbimiskaalude 1:0,7:0,5 korral

Allikas: LEU, viidatud PRAXIS-e 2004 uuringu kaudu